

ἜΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΖ΄

Συνδρομή ἑτησίαν: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 - ἂν συνδρομῇ ἔρχονται ἀπὸ
1 Ἰανουαρίου. ἔτους καὶ εἰς ἐτήσιαι - Ἰρμαστον Διάβ. Ἐπι τῆς ἡμέρ. Πανεπιστημίου 39.

29 Ἰανουαρίου 1884

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΔΙ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Διήγημα.

Συνέχεια καὶ τέλος (δὲ σελ. 53.

Δ΄

Ὅταν συνεπλήρωσε τὴν περιγραφὴν τῆς ὀπτασίας αὐτοῦ ὁ δυστυχὴς φίλος μου, ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν ἐκείνων τῶν συγκινήσεων, ἧς ὑπέστη ἐνώπιον αὐτῆς κατὰ τὴν παρελθούσαν νύκτα, ἔμεινεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀδρανῆς καὶ ἀφωνος ἐπὶ τῆς θέσεώς του, ὡς ἄνθρωπος ἀποκαμῶν κ' ἐξηντλημένος ἐξ ὑπερβολικῆς κοπώσεως. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς μακράμενης αὐτοῦ μαρφῆς δὲν ἐπεκαθῆτο πλῆθυν τῶρα ἡ ἀγρία, ἡ ἀνησυχαστικὴ ἐκείνη θλίψις. Ἡ ἀνακαίνωσις τῆς συμφορᾶς τὸν ἀνεκούφισεν. Ἡ γλυκεῖα ἀνάμνησις τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μεσιτευούσης παρθένου τὸν ἐπαρηγόρησεν. Ὁ πυρετὸς τῶν νεύρων του ἐλόφθησεν ἄλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ του διετέλουν ἀκόμη ἐκστατικῶς ὑψωμένοι. Ἄλλ' ἡ ἐκστασις αὕτη ἦτον ἐκστασις ἀνθρώπου ἐσωτερικῶς κ' ἐν κατανώξει προσευχομένου, οὐχὶ ψυχῆς ἐπτοημένης καὶ τρεμούσης πρὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς φαντασμάτων. Μία μυστηριώδης, ἀλλ' ὑπερκόσμιος ἡδονὴ ἐδάνειζεν, ἔλεγες, εἰς τὸ βλέμμα του, τὴν ὑπερβολικὴν ἐκείνην λάμψιν.

— Ἀπέθανεν! ἐψιθύρισε μετὰ μακρὰν σιωπὴν. — Ἀπέθανεν! Μοὶ τὸ λέγει ἡ καρδιά.

— Ναί, Πασχάλη, ἀπέθανεν! Εἶπον ἐγὼ τρυφερῶς. — Ἦτο πεπρωμένος. Ὅλοι θ' ἀποθάνωμεν.

— Ἄλλ' ἡ καρδιά μοὶ λέγει—ἐξηκολούθησεν ἐκεῖνος ἐν ἀγίῳ ἐνθουσιασμῷ, ὅτι δὲν ἀπέθανε διὰ παντός. Αἱ ψυχαὶ μας συγκοινωνοῦσι καὶ διὰ τῆς ὕλης ἀκόμη. Βλέπεις, ἦσαν προσωρισμένοι ἢ μία διὰ τὴν ἄλλην. Ἡ ἐδικὴ μου εἰς τὴν παραφορὰν ἐνὸς προύρου πάθους διεκύβευσε τὸν προουρισμὸν τῆς καὶ τὸν ἔχασε. Τοιοῦτοτρόπως ἐματαιώθη ἢ ἐπὶ τῆς γῆς ἔνωσις μας. Ἄλλ' ἐκεῖ ἐπάνω. . . Ὡ, ἐκεῖ ἐπάνω θὰ τῆς ὑπάγω καρδίαν κεκαθαρμένην εἰς τὰ δάκρυά μου, ἐξηγνισμένην διὰ τῆς μετανοίας. Καὶ θὰ ἐνωθῶμεν αἰωνίως, αἰωνίως! — Τί εἶναι ἡ ζωὴ; — Ἐπειτα, τὸ αἰσθάνομαι. Ἡ ψυχὴ μου ἀνυπομονεῖ, κ' ἐργάζεται ἀκάματος

συντρίβουσα καὶ διαρρηγνύσα τὸ συνέχον αὐτῆν ὑλικὸν κέλυφος. Τὰ πτερά τῆς ἐμεγάλωσαν, ἐδυναμώσαν. . .

Πρὸ τῶν παραθύρων τοῦ δωματίου, ἐν τῇ βαθυτάτῃ σιγῇ τῆς νυκτός, ἠκούσθη αἴφνης τὸ βαθύφωνον τοῦ νυκτοφύλακος κέρας καὶ τὸ βραχνὸν αὐτοῦ κέλευσμα. Ἐν Κλάουσθαλ, ὅπως κατὰ τὸν μεσαιῶνα, οὕτω καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ νυκτοφύλαξ περιέρχεται βραδέσι βήμασι τὰς ἐρήμους ὁδοὺς ὀλονυκτῆς, ὡς μαῦρον φάσμα, μὲ τὸ κέρας ἐπὶ τῆς πλάτης καὶ τὸν θαμβὸν φωνὴν ἀνά χεῖρας, ἀναγγέλλων τὴν παρέλευσιν τῶν ὥρων, καὶ κελεύων τοὺς τυχόν ἀγρυπνοῦντας νὰ σβύσουν τὸ φῶς, νὰ παραχώσουν ἐπιμελῶς τὸ πῦρ τῆς ἐστίας, πρὸς ἀποφυγὴν πυρκαϊᾶς.

Τὰ μεσάνυκτα εἶχον παρέλθῃ πρὸ πολλοῦ, ἀλλ' ὅταν ἀνέβην εἰς τὸν κοιτῶνά μου, ἤμην ἀκόμη τόσοσιν συγκεινημένος, ὥστε μ' ὄλην τὴν ἡμερίαν τῆς νυκτός ὥρας ὀλοκλήρους ὕπνος δὲν μ' ἐπήρχετο. Ἡ ἐρασμία καὶ περικαλλῆς παράφρων, τὴν ὁποίαν, ἴσως ἢ κατ' ἀρχὰς ἀδιαθεσία μου, ἴσως αἰ μετὰ ταῦτα διηνεκεῖς περὶ τοῦ Πασχάλη ἀνησυχίαι, εἶχον παρωθήσει τόσοσιν μακρὰν εἰς τὸ βάθος τῆς μνήμης μου, ἐνησχόλει τὴν φαντασίαν μου τῶρα τόσοσιν μᾶλλον ἐπιμόνας, ὅσῳ ζωηρότερα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχικὴ αὐτῆς ἐντύπωσις ἐπὶ τῆς ψυχῆς μου. Ἡ θλιβερά ἐκείνη σκηνή, ἧς ἐγενόμην αὐτόπτης μάρτυς ἀναχωρῶν τῆς Γοττίγγης, παρίστατο πρὸ τῆς μνήμης μου τῶρα ἀπαράλλακτος — Τί λέγω; — πολὺ ζωηρότερα, πολὺ θλιβερότερα ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἦτο τῷ ἄντι θαυμαστὴ ἡ ἐντασις, μεθ' ἧς, καὶ τὸ διάφορον φῶς, ὑφ' ὃ ἀνέβαινον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς μου τῶρα ὅλαι ἐκεῖναι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐν τῷ φρενοκομείῳ ἐπισκέψεώς μου. Ἡ φειδῶ καὶ ἡ εὐλάβεια, μεθ' ἧς ὁ φιλόστοργος ἐκεῖνος διευθυντὴς μὲ εἰσήγεν, αἱ ἀψοφητὶ ἀνοίγουσαι καὶ κλείουσαι θύραι, τὰ στρογγύλον σχῆμα τῆς αἰθούσης, τὸ γλυκὺ κανονικὸν χεῶμα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν τυχόν καὶ τῶν θυρῶν, οἱ παχεῖς τάπητες, τὸ εἶδος τῶν ἐπίπλων, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐκ τοῦ βάθους φανταστικὴ ἐκείνη προέλευσις τῆς δυστυχούς Κλάρας, λευχειμονούσης καὶ λυσικόμου, μὲ τὸ ὑστερικὸν ἐ-

ρύθμα ἐπὶ τῶν παρεῶν, τοὺς ὠραίους γλανοὺς ὀφθαλμοὺς, μὲ τὸ παιδικόν, τὸ ἀφελὲς αὐτῆς βλέμμα, ἀφροντιστοῦσης τ' ἀτημέλητα τοῦ φύλου τῆς κάλλη, χωρὶς συνειδήσεως τῆς τρομερῆς αὐτῆς δυστυχίας, ἀνευ ὑποψίας τοῦ πένθους, εἰς ὃ ἡ φαιδρότης αὐτῆς ἐβύθιζε τὰς καρδίας ἡμῶν — καὶ ἔπειτα τὸ ἐράσιμον τοῦ λόγου ἢ θελκτικὴ φιλαρέσκεια, μεθ' ἧς ἐτοποθετήθη εἰς τὸ κατὰλληλον φῶς, πρὸ τοῦ ἀπαστράπτουτος ὄργανου τῆς, ἢ ἀπαράμιλλος τέχνη μεθ' ἧς οἱ λεπτοφυεῖς αὐτῆς δάκτυλοι ἐξεκάλουν τοὺς μαγευτικοὺς τῆς χάρπας τόνους — καὶ ἔπειτα ἡ μουσικὴ τῆς φωνῆς ἢ ἔννοια τῶν ἁμαρτῶν, τόσον σαφῆς τώρα πλέον ἢ φλογερὰ ἐκτέλεισι· τὸ δραματικὸν πάθος ἢ νευρικὴ ἐξάφισις — καὶ ἔπειτα ἡ κορῶσις τῆς ἀπελπισίας ἢ ἐκρηγῆς τῆς ὀργῆς ἢ ἐπίσηψις τῆς μανίας! — ὄλα, ὄλα ταῦτα ἐπανήρχοντο εἰς τὴν μνήμην μου, κ' ἐπανήρχοντο, καθὼς εἶπον, πολὺ ζωηρότερον, πολὺ σημαντικώτερον. Ἄλλ' ὅταν ἀνεμνήσθην τὰς μετὰ τὴν σκηναίην ταύτην συγκρίσεις μου ἐν τῷ διαδρόμῳ, τὰς πικρὰς ἐκείνας μεμψιμαυρίας μου κατὰ τῆς μητρὸς Φύσεως, ὡς ἀστόργου δῆθεν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἤξεύρω πῶς ἀντετάχθη εἰς τὴν ἐπανάληψιν αὐτῶν ἢ σταθερὰ ψυχικὴ βεβαιότης, μεθ' ἧς ὁ Πασχάλης πρὸ μικροῦ ἔτι ἀπεξεδέχετο τὴν μετὰ τῆς νεκρῆς αὐτοῦ φίλης συνάντησιν ἐν τῇ αἰωνιότητι. Καὶ δὲν ἐφθόνησα πλέον τὰ μηδαμινὰ πλεονεκτήματα τῶν ζωφίων καὶ κρυστάλλων, ἀλλ' ἀνυποκινήσας ἐν τῇ κλίνῃ μου, ἐδόξασα τὸν Θεόν, διότι ἐπροίκισε τὴν καρδίαν τῶν λογικῶν αὐτοῦ πλασματῶν μὲ τὴν γλυκερὰν, τὴν παρήγορον ἐλπίδα τῆς μετὰ θάνατον ὑπάρξεως. Τίς οἶδεν ἐὰν καὶ ἡ δυστυχὴς Κλάρα εἰς τὰς φωτεινὰς τῆς διανοίας τῆς στιγμᾶς δὲν ἀπελάμβανε τὸ εὐεργέτημα τῆς αὐτῆς παραμυθίας;...

Ὁ Πασχάλης ἠγέρθη καὶ τὴν ἐπιούσαν πρὸ ἐμοῦ, ὅπως πάντοτε. Ἄλλ' ὅταν κατῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ συνήθως ἐλαμβάνομεν τὸ πρόγευμα, τὸν εὐρον παίζοντα φαιδρῶς μὲ τὰ μικρὰ τῆς οἰκοδομοῦ ἡμῶν παιδία. Ἦτον ἐνδεδυμένος τὴν μεταλλευτικὴν αὐτοῦ στολήν καὶ ἐκάθητο πρὸ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ θερμοῦ καὶ λαμπροτάτου τῆς πρωίας ἡλίου.

— Ὁραία ἡμέρα σήμερα! — ἀνεφώνησεν ὡς μὲ εἶδε. — Καλὴ ἡμέρα!

— Καλημέρα! εἶπον ἐγὼ γελῶν, διότι ἀπεφύχθη ταιουτοτρόπως τὸ ἔσο τυχηρὸς τῶν Κλαουσθαλιῶν.

Ὁ Πασχάλης παίζων μὲ τὴν ξανθοπάτην κόμην τοῦ ἐπὶ τῶν γονάτων του μικροῦ κορασίου — Ὁ καφὲς ἐκρύωσεν, εἶπεν, ἀλλὰ τόσον τὸ καλλίτερον, ῥόφα τον μίαν ὥραν προτῆτερα κ' ἐτοιμάσου νὰ βγοῦμεν.

— Καὶ ποῦ θὰ πάμεν, εἶπον ἐγὼ, θαυμαζῶν τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροήν, ἣν ἐξήσκει ἐπὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἢ καλοκαιρία.

— Ὑστὴν Καρολίνα! εἶπεν ἐκεῖνος ἐκκραστικῶς. — Ὑστὴν Καρολίνα!

— Ὑστὸ ποῖα Καρολίνα; εἶπον ἐγὼ ἀπορήσας.

— Ὑστὸ μεγάλο μεταλλεῖον τῆς Κλαουσθαλ, ἀπήντησεν ἐκεῖνος, γελῶν διὰ τὴν ἀπορίαν μου. Μὲ χιλιάδας ποδῶν βάθος, μὲ πολλῶν τετραγωνικῶν μιλίων ἔκτασιν, μὲ σιδηροδρόμους εἰς τὰς σύριγγάς του, μὲ ποταμὸν ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ τὸ θαυμαστότερον μὲ φορτηγίδας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὸ γνωρίσῃς.

Σπεύσας νὰ καταπίω τὸ κρῦον ἀληθῶς πρόγευμά μου: Εἶμαι εἰς τὰς διαταγὰς σου, τῷ εἶπον· σήκω! πάμε!

— Ὁχῶ! ἀνέκραξεν ὁ Πασχάλης. Ἐτσι καθὼς εἶσαι;

— Καὶ μήπως ἔχω μαθῆς καὶ γιορτερὰ νὰ φορέσω διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Καρολίνας;

— Περίμενε ὀλίγον, εἶπεν ἐκεῖνος. Ὁ νοικοκύρης θὰ σοῦ τὰ φέρῃ. Ἐφῆς εἰργάσθη, ὡς μανθάνω, ὄλην τὴν νύκτα, καὶ ἔπου καὶ ἂν ἦναι, θὰ ἔλθῃ νὰ κοιμηθῇ τὰς ὥρας του. Ὁ μᾶς δόση τὴν μεταλλευτικὴν στολήν του νὰ τὴν φορέσῃς. Ἄλλως τὴν παθαίνεις ὡσὰν τὸν φίλον σου τὸν Χάινε.

— Καὶ τί ἔπαθεν ὁ Χάινε;

— Ἐπεσκέφθη τὸ ἴδιον μεταλλεῖον μὲ τὰ ρούχα τοῦ φοροῦσε. Ἐνόσω ἦτον κάτω ὅτ' ἀσκοτεινὰ, δὲν τοῦ ἀπεφαινετο ὅταν ὁμως ἐβγῆκεν εἰς τὸ φῶς καὶ εἶδε τὴν κατάστασιν τῶν ἐνδυμάτων ποῦ εἶχε. — Πολλὰς Καρολίνας ἐγνώρισα εἰς τὴν ζωὴ μου, ἀνέκραξεν ἐκπεπληγμένος, ἀλλὰ καμμιά δὲν ἦτον τόσον λερωμένη!

Κ' ἐγελάσαμεν ἐπὶ τῷ ἀνεκδότῳ τοῦ σαρκαστικοῦ ποιητοῦ, κ' ἐγέλασαν μεθ' ἡμῶν καὶ τὰ παιδία, οὐχὶ ἐννοήσαντα, ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ συμπάθειαν. Ἐν τούτοις ἡ ὥρα παρήργετο, καὶ ἀντὶ τοῦ οἰκοδομοῦ, εἰσῆλθεν ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀναγγέλλουσα περίφροντις, ὅτι ἔκτακτος ἐργασία καὶ κινεῖται νὰ κρατήσῃ τὸν σύζυγον αὐτῆς ἐν τῷ μεταλλεῖῳ μέχρι μεσημβρίας.

— Καθ' ἐμπόδιο σὲ καλὸ! εἶπεν ὁ Πασχάλης. Ἐρχεσσι ἄλλη μέρα. Ἐγὼ ὁμως πρέπει νὰ σπεύσω· κατὰ τὴν τρέχῃ ἐκεῖ μέσα. — Καὶ μὲ τὸ ἄσμα ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξῆλθε πρὸς ἀναζήτησιν τῶν ἐργαλείων του.

Ἡ ἀπροσδόκητος ἐκεῖνη φαιδρότης κ' εὐτραπελία δὲν ἤξεύρω πῶς μ' ἐπαραξένευον. Εἶχον τόσας ἡμέρας νὰ τὸν ἰδῶ ὀλίγον εὐθυμῶν καὶ ζωηρῶν! Ἦτον ἄρα γε ἀποτέλεσμα τοῦ καιροῦ μόνον;

— Χαῖρε! μέχρι μεσημβρίας. — εἶπεν ἀπερχόμενος μετ' ὀλίγον. Καὶ ἔσο ἐτοιμὸς διὰ τὴν

ἐκδρομὴν μας εἰς τὸν Χιονόσκουφον. Δὲν ἔχομεν καιρὸν διὰ χάσιμον.

— Πῶς! εἶπον ἐγὼ! Ἐκδρομὴν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸσας βροχάς; Ὁ θὰ πνιγῶμεν εἰς τὰ νερὰ καὶ ταῖς λάσπαις! Ἐπειτα σὺ χθὲς ἀκόμη ἦσουν ἀρρωστος!

— Νὰ τί θὰ πῆ δάσκαλος! εἶπεν ὁ Πασχάλης, προσποιηθεὶς ὅτι δὲν ἤκουσε τὰς τελευταίας μου λέξεις. — Περιμένει νὰ εὔρη νερὰ καὶ λάσπαις ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων! Λάσπαις ἐδῶ πέρα δὲν ἔχομεν ἐμεῖς, παιδί μου, οὔτε νερὰ. Διότι αἱ κατωφέρειαι δὲν τ' ἀφήνουν νὰ σταματήσουν οὐδὲ στιγμὴν. Οὔτε εἰς τὰς κοίτας τῶν χειμάρρων δὲν διαμένουν ἐπὶ πολὺ· χάνονται εἰς τὸ ἕδαφος ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα, καὶ γερμίζουν τὰς μεγάλας ὑπογείους δεξαμενὰς καὶ λίμνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας τρέφονται τόσαι πηγὰι καὶ ῥυάκια καὶ ποταμοὶ τῶν πεδινῶν περιχώρων.

Καὶ προσαρκήσας τὸν μεταλλευτικὸν φανὸν ἐπὶ τῆς ζώνης, καὶ καλυφθεὶς μὲ τὸν ὠμοσκεπῆ του πῖλον, ἔσφιξε τὴν χεῖρά μου νευρικῶς καὶ — Glück auf! — μὲ ἀπεχαιρέτησεν. Τὸν ἐβλεπον ἀναχωροῦντα μὲ τὴν σπιλπὴν αὐτοῦ σφύρας ἐπὶ τοῦ ὤμου ἀστράπτουσαν ὑπὸ τὰς ἀκτίναις τοῦ ἡλίου, καὶ μυστικὸς τις πόθος μὲ ὤθει νὰ δρᾶμω κατόπιον του, νὰ τὸν σφίξω εἰς τὴν ἀγκάλην μου, νὰ μὴ τὸν ἀφήσω νὰ χωθῇ μέσα εἰς τὰς ὑγρὰς καὶ σκοτεινὰς τῶν μεταλλεῶν στοὰς κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἡμέραν, ἀλλ' ἐπέκρηθη πάλιν, ὅτι ἡ ἀγαπητὴ του ἐνασχόλησις ἴσως τοῦ διασκεδάζει ἀποτελεσματικώτερον τὰς μελαγχολικὰς του σκέψεις. — Εἶθε νὰ εἶχον ὑπακούσῃ εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς καρδίας μου! — Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἦλθε, φεῦ! Δὲν ἦλθε, τὸν ἔφερον — τὸν ἔφερον νεκρὸν!

Αἱ συνεχεῖς καὶ βραγδαῖαι βροχαί, εἰσδύσασαι διὰ τῶν πόρων καὶ τῶν ὀπῶν τῆς γῆς, εἶχον ὑπερπληρώσει τὰς ἐπὶ τοῦ μεταλλεῖου τῆς Καρολίνας ὑπογείους κοιλότητας. Ὅλην τὴν νύκτα εἰργάζοντο πρὸς διοχέτευσιν τῶν εἰσρυσάντων ὑδάτων οἱ μεταλλευταί, ἀλλὰ τὸ ἀσύνηθες βάρος ἢ ἡ διεἰσθῆσις αὐτῶν, διαβρέξασα κατεκρήμνισε μίαν στοάν, ὑπὸ τὰ χῶματα τῆς ὁποίας ἐτάφησαν δεκάδες ἀνθρώπων. Πρῶτος ἐξᾠχθεὶς ἐκ τῶν θυμάτων ἦτον ὁ δυστυχὴς Πασχάλης. Δὲν εἶχε πλακωθῆ ὑπὸ τὰ χῶματα, ἀλλ' εὐρέθη νεκρὸς πλησιέστατα τοῦ καταπεσόντος μέρους. Ἡ γενομένη νεκροψία ἀπέδειξεν ὅτι ὁ πτωχὸς ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας τῆς καρδίας. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ ὡς πρὸ πολλοῦ ἤδη πάσχον. Ὁ κλονισμὸς, ὃν ὑπέστη κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ κινδύνου, ἐπέφερε τὴν τελευταίαν καταστροφὴν!

Πρὶν ἢ ἔτι συνέλθω ἐκ τῆς κεραυνοβόλου πληγῆς, ἦν ἡ ἀπώλεια τοῦ φιλάτου μοι κα-

τέφερον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πνιγῶν ἀντηχούντων κοπετῶν καὶ θρήνων ὀλοκλήρου τῆς πόλεως πενθούσης, μοὶ ἐπεδόθη ἐπιστολὴ τοῦ ἐκ Γοτιγγῆς ἱατροῦ μου κυρίου X* * *. Ἐμάντευον τὴν φύσιν τοῦ περιεχομένου. Ἄλλ' ἡ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καταπληκτικὴ συμφορὰ ἐξουδετέρου τὴν πικρίαν τῶν ἐπιπλήξεων τοῦ καθηγητοῦ διὰ τὴν πρὸς τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ παρακοήν μου. Μετ' ἀπροσέκτου βίας καὶ τοῦτ' αὐτὸ μετὰ δυσαρρεσκείας μου διήλθον τὰς δυσαναγνώστους ἀπειλὰς του. Ὁ θὰ μοὶ ἦτον ἀληθῶς ἀδιάφορον, ἂν μετὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπέθνησκον, συνεπεία τῆς πρὸς τὸν ἱατρὸν παρακοῆς μου! Εἶχον ἰδεῖ ἔτι ἀπαξ τὸν ἐπιστήθιον φίλον μου· ἐπαρηγόρησα ὅσον τὸ κατ' ἀνθρώπον τὴν θλίψιν τῆς ἀδελφικῆς του καρδίας· καὶ, μακρὰν τῆς φιλάτης ἡμῶν πατρὶδος, μακρὰν τῆς φιλοστόργου μητρὸς, μακρὰν τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων, εὐρέθη καὶ ἐγὼ νὰ κλείσω τοὺς ἀποκαμόντας αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ κηδεύσω τὸν νεκρὸν του. Ἄλλ' ὅταν ἐφθασα εἰς τὸ τέλος τῶν ἀπειλῶν καὶ παραινήσεων τοῦ ἱατροῦ, δύο τρεῖς γραμμαί, ὡς ὑστερόγραφον, ἀμελῶς καὶ μετὰ βίας παρερριμένειν, προσεῖλκυσαν ὄλην μου τὴν προσοχήν. «Ἐν παρόδῳ σὰς πληροφοροῦ, ἔγραψεν ὁ ἀγαθὸς γέρον, ὅτι ἡ δυστυχὴς, ἣν ἔτυχε νὰ συνεπισηκρωθῆμεν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς σας ἐν τῷ φρενοκομείῳ, ἀπηλλάγη τῶν δεινῶν τῆς. Ἐτελεύτησε τὴν νύκτα τῆς προχθῆς, μὲ τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τῶν χειλέων, ὅτι ὑπάγει νὰ εὔρη τὸν μελλόνουμφόν της. Σπάνιον τέλος τῶν νόσων, ὅσαι ἔχουν τὴν ἕδραν των μόνον ἐν τῷ ἀγνώστῳ παράγοντι Ψ ἢ γοῦν τῇ ψυχῇ! τὴν νύκτα τῆς προχθῆς! Ἀκριβῶς τὴν νύκτα, καθ' ἣν ὁ δυστυχὴς Πασχάλης τὴν εἶδεν ἐν ὀπτασίᾳ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν! Πρὸ τοῦ Θεοῦ της! Ὁποῖα ὑπερφυσικὴ ἀνταπόκρισις! Ἀληθῶς αἱ ψυχαὶ τῶν ἀτυχῶν τούτων ἐραστῶν συνεκινεῖται καὶ διὰ τῆς ἕλης ἀκόμῃ! . . .

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ ταῦτα τὸ ἔσπερινόν λεωφορεῖον ἐξήρχετο τῆς Κλαουσθαλ βαρὺ καὶ ἀργοπόρον. Περισσότεροι τῶν ὑπερπληρούτων αὐτοῦ ἐπιβατῶν ἦσαν ἐκ τῶν κύκλωθεν ἀποσταλέντων ἀντιπροσώπων, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὴν δημοτελεῖ κηδείαν τῶν θυμάτων τῆς ἀποφράδος ἐκείνης. Συμπεπτακτικῶς καὶ καθηφῆς, ἐτηρούμεν ἐν τῷ ὀχλήματι βαθεῖαν θλιβερωτάτην σιγὴν. Ὅταν ἀνήλθομεν τὴν πρὸς τὸ δάσος ἀνωφέρειαν, ὁ ταχυδρόμος δὲν ἐσάλπισε τὸ σὴνηθες ἀποχαιρετιστικὸν αὐτοῦ σάλπισμα. Ὁ ἡλῖος δὲν εἶχεν ἔτι δύσει, ἀλλὰ μετὰ τὸν σφοδρὸν ἀνεμὸν τῆς ἡμέρας ὁ οὐρανὸς ἐπαπειλεῖ μίαν ἀπὸ τὰς βροχερωτάτας ἐπὶ τοῦ Χάρτς νύκτας. Ζοφερὰ νέφη ἐκάλυπτον ἀκίνητα ὄλην αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν. Τὰ τελευταῖα πτηνὰ

ἐπέτων ὡς βέλη σιγηλά, ὅπως κρυθῶσιν εἰς τὸ νυκτερινὸν αὐτῶν καταφύγιον. Τὰ ὑψιτενῆ καὶ μελανὰ σώματα τῶν πευκῶν καὶ τῶν πιτύων διακρίνοντο ἐν τῇ ὀμιγλῶδει ἀποστάσει, ἀκίνητα καὶ μελανὰ, ὡς σκιάι πενθοφόρων. Ἐπεκράτει ἡ συνήθης πρό τῶν καλοκαιρινῶν ὁμβρῶν πληκτικὴ νηνεμία. Θὰ ἐλεγες ὅτι καὶ ἡ ἀψυχοσ φύσις ἐπένθει μεθ' ἡμῶν.—Μικρὸν πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν σκοτίαν τοῦ δάσους παρέκυψα ἐκ τῆς θυρίδος τῆς ἀμάξης ὅπως ἰδῶ ἔτι ἀπαξ τὸν ὑψηλὸν *Χιοδόσκειον*. Κωνικὴ δέσμη πορφυροχρῶσων ἀκτίνων, ἐκ τῆς δύσεως ἐξακοντιζομένη, ἐχρωμάτιζε τὴν λευκὴν αὐτοῦ κορυφὴν καθιστώσα μοι διακριτὸν τὸ ἐπ' αὐτῆς ξενοδοχεῖον, ἀλλὰ πρὸς στιγμὴν μόνον. Δάκρυα πλημμυρήσαντα, ἐθάμβωσαν τοὺς ὀφθαλμούς μου.—Ἐντεῦθεν ἐπεράσαμεν μετὰ τοῦ Πασχάλη! Ἐντεῦθεν μοι ἔδειξε τὸ ξενοδοχεῖον. Ὅποια ἀντίθεσις μεταξὺ ταύτης καὶ ἐκείνης τῆς ἐσπέρας! Καὶ ὅμως ἡ αὐτὴ σιγή, ἡ αὐτὴ γαλήνη!—Ἐκεῖ ἀνελογίστην, ὅποια τρικυμιώδης ἀγρία ταραχὴ θὰ ἐπεκράτει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀτυχοῦς νέου κατὰ τὴν μαγικὴν, τὴν γαληνιαίαν ἐσπέραν τῆς συναντήσεώς μας. Διαρκεῖς ἀνατριγιάσεις διέδραμον τὸ σῶμά μου! Πόσον ἀληθὴς ἦτον ἡ μελαγχολικὴ ἐκείνη ποίησις! Πόσον φυσικὴ ἡ ἐπ' ἐμοῦ ἐπίδρασις τῆς! Καὶ πόσον, πόσον ταχέως, φεῦ! ἐξεπληρώθη ἡ θλιβερὰ αὐτῆς ὑπόσχεσις. Τὰ δάκρυα κατέκλυσαν ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμούς μου. Οἱ στίχοι ἐπανῆλθον αὐτομάτως ἐπὶ τὰ χεῖλη μου:

Ἐπὶ πάντων τῶν ὀρέων
ἡσυχία βασιλεύει
ἐπὶ τῶν κλαδίσκων πλέον
οὔτε φύλλον δὲν σαλεύει.
Τὰ πτηνὰ ταῖρι ταῖρι
κοιμῶνται σιγὰ κ' εὐτυχῆ—
Ἦ, καρτέρει, καρτέρει,
καὶ σὺ θὰ κοιμᾷς ἐν βραχεῖ!

Γ. Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ

Ἐ γνωστὸς ἑλλημιστὴς κ. Γουστάδος d'Eichthal, ὅστις καὶ ἄλλοτε ὑπεστήριξε τὴν ἀνάγκην τῆς παραδοχῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς γλώσσης διεθνούς, λαθὼν τὸ ἐνδόξιμον ἐκ διατριβῆς καταχωρηθεῖσιν ἐν τῇ ἀριστηρίᾳ «Φυσιολογικῆ Ἐπιθεωρήσει», ἐδημοσίωσεν ἐν τῇ «Ἐπιστημονικῇ Ἐπιθεωρήσει» (*Revue Scientifique*) τὸ κατωτέρω πολλοῦ λόγου ἄξιον ἄρθρον.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ὡς γλώσσης κοινῆς τῆς ἐπιστήμης.

Ἐν τῷ τεύχει τῆς 13 Ὀκτωβρίου ἡ Ἐπιθεωρήσις τῆς φυσιολογίας (*Revue de Physiologie*) ἐδημοσίωσεν ἀπουδαιωτάτας παρατηρήσεις περὶ τῆς ἀνάγκης κοινῆς ἐπιστημονικῆς γλώσσης: συγχρόνως δὲ κατεδείκνυ μετὰ θλίψεως ὅποιον κενὸν ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ,

ἀφ' ὅτου δὲν γίνεται πλέον χρῆσις τῆς λατινικῆς. Εἶναι τοῦτο ζήτημα, εἰς ὃ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἡσχολήθη, ἐπεθύμουν δ' ἂν μοι ἐπιτρέπετε νὰ ὑποβάλω ὑμῖν διὰ βραχέων τὴν λύσιν, ἣν ἐπισταμένως μελετήσας τὸ θέμα κρίνω ὡς τὴν καταλληλοτάτην.

Πρὸ τούτου ὅμως ἐπ' ἀναγκῆς νὰ ὑπομνήσω καὶ νὰ παραθέσω ἐνταῦθα αὐτολεξεῖ τὴν κυριωτάτην περικοπὴν, ἐν ἣ ὁ γράψας τὸ ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει ἄρθρον ἐξέθηκε τὴν γνώμην του, δικαιολογῶν ἅμα τὴν θλιψὴν του διὰ τὴν ἀχρηστίαν τῆς λατινικῆς. Τὰ πράγματα, τὰ ἐπιχειρήματα ἐφ' ὧν βασιίζεται θὰ δικαιώσωσι, φρονῶ, ἢ τουλάχιστον θὰ καταστήσωσι συγγνωστὴν τὴν ἀπόπειράν μου ταύτην.

Καταδείξας τὰς δυσχερείας, αἰτινες προέκυψαν ἐκ τῆς βαθμιαίας ἐγκαταλείψεως τῆς λατινικῆς γλώσσης, καὶ αἰτινες προσκαίρως ἐξωμαλίσθησαν πῶς κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα, ἕνεκα τῆς χρήσεως τῆς γαλλικῆς ὡς γλώσσης ἐπιστημονικῆς παρὰ τισιν ἔθνεσιν, ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ οὕτω: «Βεβαίως παλινδρομία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνη: ἡ λατινικὴ εἶναι γλώσσα νεκρά, καὶ ὡς γλώσσα ἐπιστημονικὴ καὶ ὡς κοινὴ γλώσσα ἡ συνήθεια τοῦ γράφειν λατινιστὶ τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ἐξέλιπε καὶ πιθανώτατα ἐξέλιπε διὰ παντός: πᾶσα δὲ προσπάθεια πρὸς ἐπίπλοον εἰς τὸ παρελθὸν θάπεδαινε ματαίᾳ. Ἀλλὰ καίπερ ἀλυσιτελὴς δὲν εἶναι ὅμως ἀνοικεῖος ἡ θλιψὴ καὶ ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ θλιθώμεθα διότι οὕτω κατεστράφη ἡ ἐνότης τῆς ἐπιστημονικῆς γλώσσης... Ἡ χρῆσις δεκαπέντε διαφόρων γλωσσῶν, λαλουμένων νῦν ἐν ταῖς πεπολιτισμένους ἔθνεσιν εἶναι μέγιστον κώλυμα, νομιζῶ δ' ὅτι ἀφ' οὗ καταναλώθη τις ὥρα πολλὰς εἰς κατανόησιν συγγραμμάτων γερμανικῶν, ἀγγλικῶν, ἰταλικῶν, ἡσμειωσῶν ῥωσικῶν, ὀλλανδικῶν, δανικῶν, σουηδικῶν κτλ. ἂδύνατον νὰ μὴ ἀναπολήσῃ μετὰ πόθου τοὺς χρόνους, καθ' οὓς πᾶσα τὰς ζώσας γλώσσας, ἢ ἐπιπολαιῶς κατ' ἀνάγκην μανθάνει ὁ ἐπιστήμων, ἀνεπλήρου ἢ γνῶσις μιᾶς μόνης γλώσσης, ἢς ἀπαράμιλλος ἡ ἀσφηνεῖα».

Εἶναι βέβαιον ἀναμφισβήτως τὰ παράπαν ταῦτα καὶ ἡ θλιψὴ δικαία. Ὁ συγγραφεὺς μετὰ παρηγοίας διεκήρυξε τὸ ἐνδόμυχον αἰσθημα πάντων. Ὅμως ἂν ἡ θλιψὴ εἶναι δικαία, μὴ δὲν ὑπάρχουσιν ἐπίσης καὶ δικαίαι ἐλπίδες; Ἀφ' οὗ ἡ λατινικὴ ἀνεκλήτως κατεδικάσθη, ὡς μὴ δυναμένη πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κοινὴ

1. Ταῖς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μνημονευμέναις γλώσσαις προστεθείσθωσαν ἡ ἰαπωνικὴ, ἡ πορτογαλικὴ, ἡ οὐγγρικὴ ἢ τσεχικὴ, ἡ πολωνικὴ, αἱ διάφοροι διάλεκτοι τῆς κυρίως καλουμένης σλαβικῆς γλώσσης, ἡ ῥωμανικὴ, ἡ τουρκικὴ, ἡ Ἰνδοστανικὴ, καὶ ταῦτα ἂν παραλίπωμεν τὴν ἑλληνικὴν, τὴν λατινικὴν, καὶ τόσας ἄλλας.

ἐπιστημονικὴ γλώσσα, εἶναι ἄρα ἀνεπακόρθωτος ἡ ἀπώλεια; Ἡ παρηκμακυῖα θεραπεινὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νάντικατασταθῆ ὑφ' ἑτέρας σφριγώσεως καὶ καταλληλοτέρας; Καὶ δὲν εἶναι εὐκόλος ἡ τοιαύτη ἀντικατάστασις καὶ προχειροτάτη, ὥστε ὅπως συντελεσθῆ οὐδενὸς ἄλλου νὰ ἦναι χρεῖα ἢ μόνον ἀπλῆς συναινεσεως;

Τοῦτο ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐξετάσωμεν νῦν.

Πανταχοῦ, ὅπου ἡ ὀργάνωσις τῆς κλασσικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι κανονικὴ, περιλαμβάνει αὕτη τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πραγματικὴν σπουδὴν ἀφορέτων τῶν γλωσσῶν, τῆς τε λατινικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς. Τοῦτο δὲ τὸ προνόμιον ἐκτήσαντο ἀμφότεροι ἔνεκα τῆς μεγίστης αὐτῶν ἱστορικῆς σημασίας τοῦ πλοῦτου τῆς γραμματολογίας καὶ τῆς τελειότητος τῆς κατασκευῆς των. Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐσπουδαζέτο μόνον ἡ λατινικὴ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν προσετέθη ταύτη καὶ ἡ τῆς ἑλληνικῆς σπουδὴ, γνωστὴ δ' ἡλικίαν ῥοπήν ἔσχε τότε ἡ ἑλληνικὴ εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ἐπιταχύνασα τὴν λύσιν τῶν δεσμῶν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ὅμως ἀπὸ δύο ἡδὴ αἰῶνων ἡ σπουδὴ τῶν δύο τούτων γλωσσῶν βαθμηδὸν παραμελεῖται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν μάλιστα φόβος μὴ ἡ τοιαύτη παραμέλησις ἀπολήξῃ εἰς παντελῆ ἐγκαταλείψιν. Ἡ τεραστία τῶν ἐπιστημῶν, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου ἐπίδοσις, ἡ ὀσημέραι αὐξοῦσα ἔκτασις τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἐγέννησαν νέα συμφέροντα τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἅτινα νέα καθήκοντα ἐπέβαλον τῇ ἐκπαιδεύσει. Μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας, ἣτις ἐδέησε νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὰ σχολεῖα, μεγίστην κατεβλήθη προσοχὴ καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν λαλουμένων γλωσσῶν, αἰτινες κατέστησαν τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον τῆς πρὸς ἀλήλους κοινωνίας τῶν λαθῶν, ἀποροῦντων νῦν κοινοῦ γλώσσης. Ἐνεκα τῶν ἀπαραιτήτων καινοτομιῶν τούτων, ἀμφότεροι αἱ παλαιαὶ κλασσικαὶ γλώσσαι ἀδύνατον ἦτο νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀποκλειστικὴν οὕτως εἰπεῖν ἡγεμονίαν, ἣν εἶχον ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, κατὰ τὴν παλαιότεραν τῶν σχολείων ὀργάνωσιν ἀφέθη δ' αὐτοῖς θέσις δευτερεύουσα, ἀλλὰ καὶ ταύτην δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς, ὅτι θὰ κατέχωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἄνευ ἀντιλογίας τινός.

Ἄλλ' αἱ δύο αὗται γλώσσαι, πρὸς ἃς δυσμενῶς ἔχουσι νῦν οἱ πολλοί, διαφέρουσιν ἀλλήλων, καὶ διαφέρουσι μεγάλως: μικρὰ ὅμως ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὴν οὐσιωδὲς κατὰ τὴν διαφορὰν, ἣτις ὑπὸ τῶν πλείστων μάλιστα ἀγνωεῖται, καὶ τοῦτο διότι ἐσχάτως μόλις κατεδείχθη αὕτη τρανώς καὶ πρόδηλος ἐγένετο. Ἡ λατινικὴ ἐστὶν ἀναμφισβήτως γλώσσα νεκρά: οὐδαμῶς γίνεται σήμερον χρῆσις αὐτῆς, ἐκτὸς τῆς λειτουργίας τῆς καθολικῆς ἐκκλη-

σίας καὶ τῶν παπικῶν ἐγγράφων. Ἡ ἑτέρα ὅμως τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν, καίπερ παλαιότερον μορφωθεῖσα, πρέμεινεν ὅμως ὡς γλώσσα ζῶσα. Ὑπὸ τύπον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κανονικὸν τὴν ἑλληνικὴν γράφουσι σήμερον καὶ λαλοῦσι ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐν τῇ ἑλληνικῇ κρᾷ καὶ ἐν ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις καὶ κοινότησιν, ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου τοῦ Βῦξινου, τοῦ Αἰγαίου, τῆς Ἀδριατικῆς, κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς Μεσογείου καὶ παρὰ τὸν Ἀτλαντικὸν αὐτὸν τὴν ἑλληνικὴν γράφουσι καὶ λαλοῦσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ὀδησσῶ, ἐν Ταϊγανίῳ, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν ὀσμμανικὴν δεσποταίαν ἑλληνικαῖς νήσοις, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Καίρῳ, ἐν Τεργέστη, ἐν Λιθόρνῳ, ἐν Μασσαλίᾳ, ἐν Κορσικῇ, ἐν Λιβίᾳ, ἐν Λονδίῳ, ἐν Μπλῆντρε, ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις, ἀκόμη καὶ ἐν Σὺν Φραγκίσκῳ, ἐν Καλκούττῃ, ἐν Πετροπόλει. Ἐνεκα δὲ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν σχολείων καὶ τῆς ἐπίδοσεως τοῦ περιοδικῆς τύπου ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς παλιγγενεσίας τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦδε, ἡ γλώσσα αὕτη γραφομένη ἢ λαλουμένη εἶναι πανταχοῦ σχεδὸν ἡ αὐτὴ. Ἡ λαλουμένη δὲ γλώσσα, καίπερ μείζονα ἔχουσα ἐλευθερίαν ἐν τῇ συντάξει καίπερ μὴ ὑποβάλλομένη εἰς κανόνας ὅσον ἡ γραφομένη, διατηρεῖ ὅμως στενὴν σχέσιν πρὸς ταύτην καὶ ὑφίσταται βαθμηδὸν τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς. Ἡ γραφομένη πάλιν, μᾶλλον πρὸς ἀλλοτρίωσιν τῇ ἀρχαίᾳ, τείνει ὀσημέραι εἰς ὀλοσχερῆ ἀφομοίωσιν. Ἄλλως δὲ ὑπὸ τὸν βυζαντινὸν αὐτῆς τύπον διετηρήθη πάντοτε ὡς γλώσσα τῆς ἐκκλησίας, ἣτις μετὰ ζήλου καλλιέργει αὐτήν, οὐ μόνον ὡς ὑψίστην ἐκδήλωσιν τῆς ἐθνικῆς ιδέας, ἀλλὰ καὶ ὡς γλώσσαν τῶν ἐβδομηκόντων, τῆς Καινῆς διαθήκης καὶ τῶν Πατέρων. Οὐδέποτε δ' ἐπαύσατο οὕσα ἡ γλώσσα τῶν λογίων, οἵτινες οὐχ ἥττον τῆς ἐκκλησίας, ἐθεώρουν ταύτην ὡς τὸ παλλάδιον τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως¹. Καὶ ἀπὸ τριῶν καὶ

1 βλ. ἐν τῇ «Nouvelle bibliographie générale» τοῦ Didot τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Fustel de Coulanges περὶ τοῦ ἐνδόξου μεγάλου διεμνηνῆος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορήτων. «Ἐπὶ θει, λέγει, ἵνα ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ διαφυλάξῃ μετὰ τῆς θρησκείας καὶ τὴν γλώσσαν καθαρὰν, δι' ἀπασκορακίσεως τῶν τουρκικῶν λέξεων καὶ ἀποφυγῆς τῶν συντακτικῶν τύπων τῶν λατινογενῶν γλωσσῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ του βρούσου τοιοῦτον παρακλεῖσεν. Ἦθελε τὸ ἀρχαῖον ἰδίωμα νὰ διδάσκηται ἐν ταῖς σχολαῖς, καὶ εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ συντελεσθῇ εἰς διάπλασιν καθαρουμένης ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰς μόρφωσιν ἅμα καὶ ἔξουγενισμὸν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἐκτὸς ἐνὸς φυσιολογικοῦ συγγράμματος, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν Ἰταλίᾳ, πάντα τὰ λοιπὰ ἔργα του ἔγραψεν ἑλληνιστῶς, προσπαθῶν ὅσον ἔνεστι νὰ πλησιάζῃ τῷ ἀρχαίῳ ἰδίωμάτι.»

Αἱ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐπιστολαὶ, ὧν ὀλίγα εἰσι τετραμμένα εἰς κοινὴν γλώσσαν πᾶσαι δ' αἱ λοιπαὶ εἰς

πλέον αίωνων κληρικοί και λόγιοι, του αυτού εμπορούμενοι φιλοπατρίδος αισθήματος, ουδέποτε επάυσαντο εργαζόμενοι προς βελτίωσιν της γλώσσης του λαού και διάπλασιν της γραφομένης. Αί δε προσπάθειαι αυτών ετεινον εις τὸ ν' ἀφομοιώσωσι ταύτην τῇ ἀρχαίᾳ, οὐχὶ βεβαίως τῇ ἀττικῇ (ἥτις καίπερ τελειοτάτη ἦν ἀπλῆ διάλεκτος τῆς ἑλληνικῆς), ἀλλὰ τῇ κοινῇ γλώσσῃ, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ γλώσσα, ἥτις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατάκτησιν ἦν ἐν χρήσει ἐν τῇ ἐξελληνισθείσῃ Ἀνατολῇ, μετὰ δὲ τὴν ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν εἰσεχώρησε μέχρι τῶν πρὸς δυσμὰς ὀρίων τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, κομίζουσα μεθ' ἐκείνης, μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἰουδαϊκὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

Ἐν τῷ εὐγενεῖ ἐκείνῳ ἀγῶνι ἐδιχάζοντο πολυάκις αἱ γνώμαι, ὡς εἰκόσ. Καὶ ἄλλους μὲν ὁ ἀναμορφωτικὸς ζῆλος ἐξώθει μέχρι σχολαστικότητος· ἄλλοι δὲ σαγηνευόμενοι ἐκ τῶν θεληγῆτρων καὶ τῆς ἀπλότητος τῆς θημιώδους γλώσσης προέβαλλον ὑπέρμαχοι ταύτης. Νῦν ὅμως, ἕνεκα τῆς ὀσημέραι ἐκτεινομένης σπουδῆς τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἕνεκα τῆς ἐπαρκείας ταύτης εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἕνεκα τοῦ θαυμασίου ὄργανου, τοῦ τύπου, ἀρίστου καὶ τελεσφορωτάτου θεράποντος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἐμορφώθη γλώσσα γραφομένη, ἥτις, ἐξαιρέσει ὀλιγίστων ἀνωμαλιῶν, ἀψινες δύνανται καὶ πρέπει νὰ τεθῶσιν ἐκποδῶν, ἐπέχει σχεδὸν ἐπακριβῶς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας κοιτῆς γλώσσης. Ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ πολλὰ συνεγράφησαν πρωτότυπα ἔργα· ἀρκοῦμαι δὲ χάριν παραδείγματος νὰ αναφέρω ἐνταῦθα τὴν Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Τρικούπη καὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ Παπαρηγοπούλου, συγγράμματα, ἀπερ ἐπαξίως δικαιοῦνται νὰ καταλάβωσι χώρον ἐν πάσῃ ἱστορικῇ βιβλιοθήκῃ. Πῶς δὲ νὰ παρέλθωμεν ἀμνημόνευτα πολυπληθῆ ἄρθρα, σπουδαιότατα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καταχωρίζόμενα ἐν περιοδικῶς συγγράμμασι καὶ ἐν τοῖς δημοσιεύμασι τῶν συλλόγων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σμύρνης, καὶ δὴ ἐν αὐτῷ τῷ Δελτίῳ τῆς ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας, τῷ ὑπὸ τῆς Ἀθήνησι γαλλικῆς Σχολῆς ἐκδιδόμενῳ; Τῆς σήμερον δὲ γραφομένης γλώσσης γίνεται ἀδιαλείπτως χρῆσις πρὸς ἐξελληνιστῶν τῶν κυριωτάτων συγγραμμάτων τῆς φιλολογίας, καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς Ἑσπερίας. Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην κατηγορίαν ὑπάγονται οὐκ εὐάριθμα ἐπιστημονικὰ ἔργα, καὶ μάλιστα ἱατρικὰ, περὶ φυσιολογίας, παθολογίας, ἀνατομῆς κλπ. Ἄλλως δὲ οἱ ἐπιστημονικοὶ καθάρην ἑλληνικὴν ἐδημοσιεύθησαν ἐν Τεργέστῃ ὑπὸ τοῦ κ. Λιβαδά (Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ ἐξ ἀπορητῶν, ἐπιστολαὶ ρ'. Τεργέστη, 1879.)

οὔτοι κλάδοι διδάσκονται εὐρύτατα ἐν τῷ ἐν Ἀθήνησι Πανεπιστημίῳ. Εὐνόητον δ' ὅτι ἡ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ γλώσσα ἡ παρὰ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην τὸ μέγιστον μέρος τοῦ λεξιλογίου των, οὐδαμῶς δυσκολεύεται νὰ παρακολουθῆ τὰς αὐτὰς ἐπιστήμας ἐν τῇ σημερινῇ προόδῳ αὐτῶν.

Προσφυστάτην λύσιν τοῦ ζητήματος, περὶ οὗ πραγματεύεται ἡ παρούσα ἐπιστολή, θὰ παρεῖχεν ἡ γλωσσικὴ ἐξέτασις τῶν μνημονευθέντων ἔργων. Ἐκ τούτου δὲ θὰ ἐβεβαιούτο κατὰ πόσον κέκτηνται τὰ οὐσιωδέστατα προσόντα γλώσσης ἐπιστημονικῆς, ἥτοι πλούσιον λεξιλόγιον, ἀκριβείαν καὶ σαφήνειαν. Ὡς πρόδρομον δὲ τοιαύτης ἐργασίας πρόσφορον θὰ ἦτο νὰ παρασχωμεν ἐνταῦθα μικρὸν δεῖγμα. Δυστυχῶς οὔτε ἔχω, οὔτε ἀνέγνων κἀν τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐκδοθέντα ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, τῶν ἐμῶν μελετῶν περὶ ἄλλα παντελῶς διάφορα περιστασιασμένων. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἀκριβῶς ἐνέτυχον ἐπιστημονικοῖς ἔργοις, ἀπερ μέγιστον ἐνέχουσι δι' ἡμᾶς ἐνδιαφέρον, ὡς ἀποδεικνύνται ἐνταῦθα καὶ τὸ πρόσφορον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς ἐξέτασιν φυσιολογικῶν θεμάτων, καὶ τὴν ευκολίαν μεθ' ἧς σήμερον τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον ἀσμενίζει καὶ κατανοεῖ ταῦτα, ἐκτεθειμένα χάριν τῶν πολλῶν.

Ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐκδίδεται ἐν Τεργέστῃ ἐβδομαδιαία ἑλληνικὴ ἐφημερίς, ἡ Κλειώ, ἥς σκοπὸς πρώτιστος ἡ περισυναγωγή διὰ μεταφράσεων ἐκ τοῦ ἀλλοδαποῦ τύπου ἢ δι' ἰδίων ἀλληλογραφικῶν πάντων τῶν γεγονότων καὶ ἡ ἀνακοίνωσις πάντων τῶν ἔργων, τῶν ἐνδιαφερόντων ἰδιαιτάτα τοῖς Ἑλλησι. Διευθυνομένη ἐμφρόνως καὶ δεξιότατα ὑπὸ τῶν κκ. Διονυσίου Θερεϊανοῦ καὶ Θεαγένους Λειβαδά, ἡ Κλειώ πρόσεκτήσατο ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ τὸ προσήκον κύρος καὶ πολυπληθεῖς ἔχει ἀναγνώστιας. Κατὰ τὸ κρατοῦν νῦν ἔθος δημοσιεύει καὶ αὐτὴ ἐπιφυλλίδας, ἀλλ' ἐπιφυλλίδας λίαν σπουδαίας, ὡς ἀναλύσεις ἀρτιφανῶν συγγραμμάτων, μελέτας φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς, μάλιστα δὲ φυσιολογικὰς. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἡ Κλειώ ἐδημοσίευσεν σειράν φυσιολογικῶν μελετῶν τῶν διασῆμων Γερμανῶν φυσιολόγων, τοῦ Αἰκκελ, τοῦ Κλέβς, τοῦ Χένλε!

Ἐν ταῖς ἐπιφυλλίσι λοιπὸν ταύταις ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ λόγος τοῦ Αἰκκελ *Kuttarow ψυχῆ καὶ ἐμφύχα κύτταρα* (*Zellseelen und See-*

1. *Κυττάρων ψυχῆ καὶ τὰ ἐμφύχα κύτταρα* λόγος τοῦ Αἰκκελ, ῥηθεῖς ἐν τῇ λέσχῃ τῆς Ὀμοσφίας ἐν Βιέννῃ τῷ 1878 (ἀρ. 1110—3 τῆς «Κλειοῦς» 1882).

«Ἀρχὴ καὶ ἀνάπτυξις τῶν αἰσθησέων» λόγος τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ λέσχῃ ἐν Βιέννῃ (ἀρ. 1147—9 τῆς «Κλειοῦς» 1883).

«Ὀλίγα τινὰ εἰς περιορισμὸν τῶν νόσων», ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἐδ. Κλέβς (ἀρ. 1156—66 τῆς «Κλειοῦς» 1883).

lensellen), οὐ ἔχομεν καὶ γαλλικὴν μετάφρασιν, γενομένην ὑπὸ τοῦ κ. Ἰουλίου Σουρῦ! Τοῦ λόγου τούτου ἀποσπῶ τὰς δύο πρώτας παραγράφους, παρατιθεὶς αὐτάς ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν, ὅπως οὕτως εὐχερῆστερα καταστή ἡ σύγκρισις τῶν δύο κειμένων καὶ ἡ κρίσις περὶ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως...

Καὶ ἐγὼ δ' αὐτὸς ἐποιήσαμην τὴν σύγκρισιν ταύτην, στίχον πρὸς στίχον, λέξιν πρὸς λέξιν, εἰμὶ δὲ βέβαιος, ὅτι οὐδεὶς θὰ μὲ δια-

Κυττάρων ψυχῆ καὶ ἐμφύχα κύτταρα.

(Ἐκ τῆς ἐφημερίδος «Κλειοῦς» τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1883.)

Ὁδωμία ἄλλη περιόχῃ φαινόμενον ἐν ἀπῆσιν τῇ ἐπικρατεῖᾳ τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως· ὑπάρχει, ὑπὲρ ἢ παλαιότερον καὶ νῦν ἔτι αἱ ἡμέτεροι θεωρίαι ἐν τῷ αὐτῷ διαστάσει ἀπ' ἀλλήλων εὐρίσκονται ἢ ἡ περὶ τῆς ψυχικῆς ζωῆς; Τι εἶνε ἡ ψυχὴ; πῶθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει; ὁ ἀνθρώπος μόνον ἔχει ψυχὴν, ἢ καὶ τὰ ζῷα; καὶ ποῦ δύναται ἀρᾶ γε νὰ εὐρεθῶσι τὰ ὄρια, ποῦ αἱ ἀρχαὶ τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἐν τῇ ζωῇ βασιλεύει; πρὸ τῶν τοιούτων καὶ ὁμοίων ζητημάτων παριστάμεθα ἔτι καὶ σήμερον ὡς πρὸς χιλίων καὶ διαχιλίων ἑτῶν, ἀνευ ὀριστικῆς ἀπαντήσεως, ἢ τοῦλάχιστον ἀνευ ἀπαντήσεως δυναμένης νὰ τύχῃ γενικῆς ἐπιστημονικῆς παραδοχῆς καὶ κύρους.

Ἡ διαρκὴς αὕτη ἀσάφεια περὶ ἐνός τῶν σπουδαιωτάτων καὶ δυσχερεστάτων ζητημάτων πάσης ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης, ἐν οὐδενί ἑτέρῳ σαφέστερον ἐκφαίνεται ἢ ἐν τῷ συμμῆματι ἐστὶ καὶ αὐτὴ ἡ τὸν ψυχικὸν βίον πραγματευομένη ἐπιστήμη, ἡ ψυχολογία, ἔτι καὶ νῦν ἀόριστον κατέχει θέσιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν. Οἱ πλείστοι τῶν φυσιοφίλων ἐν τῷ παρόντι θεωροῦσι τὸ ἐνεργὸν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων ὡς πραγματικὸν φυσικὸν φαινόμενον καὶ ἐντεθεῖν πιστεύουσιν, ὅτι μόνον διὰ φυσικοεπιστημονικῆς ἐρεῦνης τὸ ὑπὲρ τοῦτο αἰωρούμενον σκότος δύναται νὰ διαρωτίσῃσι. Ἐτέρωθεν οἱ πλείστοι τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ψυχολόγων εἰσὶν ὅλως ἀντιθέτου ἰδέας, καὶ θεωροῦσι τὸν ψυχικὸν βίον, παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦλάχιστον, ὡς ὑπερφυσικὸν πνευματικὸν φαινόμενον, ὅπερ καθορίζεται ὑπ' ὄλως ἄλλων ἢ ὑπὸ τῶν φυσικῶν δυνάμεων μόνον, καὶ ὅπερ διὰ τοῦτο διεκφεύγει πάναν φυσικοεπιστημονικὴν ἐξήγησιν. Κατὰ τὴν καὶ σήμερον ἔτι ἐπικρατοῦσαν ταύτην ἀρχὴν ἡ ψυχολογία εἶνε, κατὰ μέρος ἢ καθόλου «πνευματικὴ» οὐχὶ δὲ «φυσικὴ» ἐπιστήμη.

Τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν κείμενον, ὅπερ οὐχὶ κατ' ἐκλογὴν, ἀλλὰ τυχαίως οὕτως εἰπεῖν παρελάβομεν, δὲν ἐνισχύει τὴν γνώμην, ὅτι ἡ νεοελληνικὴ γλώσσα, καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸν σημερινὸν τύπον αὐτῆς, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τοῖς ἐπιστήμοσι πάντων τῶν ἐθνῶν, δὲν τολμῶ νὰ εἴπω ἀκόμη ὡς ὄργανον διατυπώσεως θεωριῶν καὶ ἀνακαλύψεων, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ὡς μεταφραστικὸν ὄργανον, πρὸς εὐχερῆ καὶ πιστὴν διὰδοσιν τῶν ἐργασιῶν πάντων καὶ ἐνός ἐκάστου; Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἐξεταζομένη ἡ Ἑλλάς ἐδικαιοῦτο νὰ καταλάβῃ ἀπὸ τοῦδε ἰ-

«Φυσικὴ ἱστορία τοῦ στεναγμοῦ», ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Χένλε (ἀρ. 1167—8 τῆς «Κλειοῦς» 1883).

1. Essais de psychologie cellulaire, par Ern. Haeckel, traduit de l'allemand et précédé d'une préface, par J. Soury (2e édition) Paris, 1880. — Τὸ γερμανικὸν κείμενον βλ. ἐν Haeckel, Gesammelte populäre Vortraege auf dem Gebiete der Entwicklungskunde, Bonn, 1878 σ. 143 κς.

ψεύση βεβαιούοντα, ὅτι πληρέστατα συμφωνοῦσιν ἀμφοτέραι κατὰ τὴν ἐννοιαν καὶ ὅτι ἀμφοτέραι εἰσὶν ἐπίσης σαφεῖς. Ἰσως ὁ κ. Σουρῦ, μᾶλλον εἰδήμων τοῦ θέματος, καὶ ἔχων ὡς ὄργανον γλώσσαν συμπαθεστέραν, ἐδυνήθη νὰ ποφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πρωτοτύπου κειμένου, ἐν ᾧ ὁ Ἕλληνας μεταφραστὴς ἐφάνη ἀτολμότερος, ἐμμεῖνας πιστότερον εἰς τὸ γράμμα αὐτοῦ· διότι ἄλλως ἐν Γερμανίᾳ βιῶν, διετέλει ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπήρειαν τῆς γερμανικῆς γλώσσης.

Les ames des cellules et les cellules des ames.

Il n'existe point, dans tout le domaine de la connaissance humaine, une question sur laquelle de tout temps et aujourd'hui encore, les idées aient plus différé que sur celle de l'âme. Qu'est-ce que l'âme? D'où vient-elle et où va-t-elle? L'homme seul a-t-il une âme? Où sont les limites, où trouver les commencements de la vie psychique dans le règne animal? A toutes ces questions, de nos jours, comme il y a mille ou deux mille ans, il n'existe point de réponse certaine, décisive et telle qu'elle puisse être généralement acceptée par la science.

Cette obscurité, qui persiste à régner sur une des questions les plus graves et les plus difficiles de toute la science, est surtout sensible lorsque l'on considère que, entre les autres connaissances, la science de l'âme, la psychologie, occupe encore aujourd'hui une place tout à fait indéterminée. La plupart des naturalistes regardent présentement les fonctions psychiques de l'homme et des animaux comme de vrais phénomènes naturels; partant, ils n'ont foi que dans l'investigation scientifique pour arriver à dissiper les ténèbres qui planent sur ce sujet. D'autre part, le plus grand nombre des psychologues de profession sont d'un avis opposé: ils tiennent la vie psychique — du moins chez l'homme — pour un fait d'ordre surnaturel, pour un phénomène spirituel, déterminé par de tout autres forces que celles de la nature, et qui défie toutes les explications des sciences naturelles. D'après cette manière de voir, qui domine encore de nos jours, la psychologie est en partie ou en tout «une science spirituelle», non une science naturelle.

δικιτέραν ὅλως θέσιν ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ κόσμου.

Δυνάμεθα ὅμως καὶ πλείονα νὰ ἐλπίζωμεν. Ὁ πόθος τῆς προόδου καὶ ἡ ἀναμορφωτικὴ δύναμις, ἄτινα ἀπὸ πενήντα ἐτῶν περιήγαγον καθ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τὴν γραφομένην γλώσσαν εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν αὐτῆς, ὁ ζῆλος οὗτος, ἡ δύναμις αὕτη οὐδαμῶς ἀπεσβέσθησαν. Ὁθεν δυνάμεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν παρούσαν κατάστασιν, ὡς μεταβατικὴν, ὡς σταθμὸν ἐν τῇ ὁδῷ, ἣν πορεύεται ἡ νεωτέρα Ἑλλάς. Πρὸς στιγμὴν εἶχε καταλάβῃ τοὺς Ἕλληνας ἐνδοιασμός, ἂν πρέπη νὰ διατηρήσωσι τὴν κακοικίην γλώσσαν, τὴν γλώσσαν τῶν προπατόρων ἢ νὰ σχηματίσωσι γλώσσαν νέαν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν νεολατικῶν γλωσσῶν ἐκ τῆς λατινικῆς· τὸ ζήτημα συνεζητήθη ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀλλὰ νῦν θεωρεῖται ὡς ὀριστικῶς λελυμένον.

νον. Τὸ ἔθνικόν πνεῦμα κατίσχυσεν, ἡ δὲ παρὰ πάντων νῦν γραφομένη γλώσσα εἶναι αὐτὴ καὶ ἡ παλαιά, καίτοι ἐνιαχοῦ — ὁμολογητέον τοῦτο — ἐφθαρμένη καὶ παραμορφωμένη. Ὡστε ὑπολείπεται μόνον ἢ ἀποκατασταθῆ ἡ ἀρχαία μορφή, ἡ δύναμις καὶ τὸ κάλλος.

Εἰς τοῦτο δὲ μετ' ἀφοσίωσης ἀσχολοῦνται ἄνδρες ἐπιφανεῖς, μάλιστα ὅσοι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ βιοῦντες, συναισθάνονται ὅπως ἐνεκα τῶν παλαιῶν παραμορφώσεων ὑποτιμᾶται ἡ ἀξία τῆς ἔθνικης γλώσσης ὑπὸ τῶν ξένων ἐλληνοφώνων· δὲν εἶναι δὲ περιφρονητέα ἡ γνώμη τῶν ἀντιπροσώπων τούτων τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Ὁ κ. Ρενὰν ἔλεγεν ἐσχάτως πρὸς Ἰσραηλίτας ἀκροατάς, ὅτι ἡ Βίβλος δὲν εἶναι κτῆμα ἀποκλειστικόν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἀνήκει τῇ ἀνθρωπότητι· τοῦτ' αὐτὸ εἰρήσθω καὶ περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀνηκούσης οὐ μόνον τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐπίσης τῇ ἀνθρωπότητι.

Γράφων ταῦτα ἀναμνησκόμενοι γεγονότος, ὅπερ ἀναγκαῖον κρίνω νὰ μὴ παρέλθω ἐν σιγῇ. Ἐν τῇ Ἑπετηρίδι τοῦ Συλλόγου τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν τοῦ ἔτους 1870, δημοσιεύσας «Παρατηρήσεις περὶ τῆς προοδευτικῆς ἀναμορφώσεως καὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» κατεχώρισα καὶ λόγον τινὰ τοῦ κ. Ἡρ. Βασιλάδου, ῥηθέντα ἐν γενικῇ συνελύσει τοῦ ὑπὸ τούτου ἰδρυθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου, γεγραμμένον ἐν γλώσσῃ καθαρουσύσῃ, ἧς ἡ χρῆσις δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ καταστῇ γενικωτέρα.

Ὁ Στούαρτ Μίλλ, ἐταῖρος τοῦ Συλλόγου, ἄμα λαθὼν τὴν Ἑπετηρίδα μοι ἔγραφε ταῦτα: «Ὀντως ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ λόγος τοῦ κ. Βασιλάδου ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γλώσσης. Εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐν τῇ καθαρότητι τῶν γραμματικῶν τύπων, αἱ δὲ παραλλαγῆς τοῦ λεξιλογίου καὶ τῶν φράσεων προέρχονται ἐκ τῶν μεταβολῶν, ἃς ἡ πάροδος τῶν αἰώνων ἐπιφέρει ἀναποδράστως εἰς πᾶσαν λαλουμένην γλώσσαν. Χαρὰν δ' ἐμποιοῦσιν αἱ τοιαῦται μεταβολαί, διότι ἡ προσπάθεια τοῦ γράφειν ἀπαραλλάκτως ἐν πᾶσιν ὡς οἱ ἀρχαῖοι θὰ εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐκθέσεως διανοημάτων διαφόρων τῶν ἐκείνων. Ἐγὼ δὲ φρονῶ, ὅτι τὰ λατινικὰ τοῦ Βάκωνος καὶ τοῦ Καρτεσιῶ ἐμφαίνουσι πρῶτον τῆς γλώσσης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν γλώσσαν τοῦ Κικέρωνος. Ἄν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι φιλόσοφοι ἔγραφον ἐν τοῖς χρόνοις τῶν αὐτοκρατόρων θὰ ἐπλούτιζον ἀναμφηρίστως καὶ θὰ ἐκάλλυνον τὴν λατινικὴν. Ἄν δὲ γεννηθῆ ἐν Ἑλλάδι ἀνὴρ ἔχων τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους θὰ συντελέσῃ ὅσον ἐκεῖνοι τὸ πᾶσι εἰς τὴν πρῶτον τῆς γλώσσης».

Ἦδη ἐπεράτωσα τὸ ἐμὸν ἔργον. Ἐν τοῖς ἐπιβληθεῖσί μοι στενοῖς ὁρίοις προσεπάθησα νὰ συνοψίσω τοὺς λόγους, ὧν ἐνεκα ἐμόρφωσα τὴν πεποιθησίν μου ταύτην. Ἄλλ' οὔτε τυφλὴ εἶναι ἡ τοιαύτη πεποιθησίς μου, οὔτε θὰ ἐπιμένω παραλόγως εἰς αὐτήν. Ἄν ὑποδειχθῆ προσφορωτέρα λύσις, τὰ μάλ' ἀσμένως θὰ ἀποδεχθῶ αὐτήν. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὑποδειχθῆ μία οὐκ ἀδύνατος λύσις, διότι ἀτοπώτατον νὰ παρατείνηται ἐπ' ἀπειρον ὁ κυκεῶν, ἐν ὧς ἀρίστα περιέγραψεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν τῇ Ἑπιθεωρήσει ἄρθρου. * * *

ΜΥΡΜΗΚΕΣ, ΜΕΛΙΣΣΑΙ ΚΑΙ ΣΦΗΚΕΣ

Συνίσις· ἰδί σελ. 17.

Δ'

Πόλεμοι τῶν μυρμηκῶν. — Ἐχθροί. — Κατοικίδια ζῶα. — Δουλεία.

Γενικῶς εἰπεῖν αἱ σχέσεις τῶν μυρμηκῶν πρὸς τὰ λοιπὰ ζῶα εἶνε διαρκῶς ἐχθρική. Μέχρι θανάτου πόλεμος εἶνε κεκρηγμένος παρ' αὐτῶν κατὰ πάντων.

Καίτοι τὸ μέλι εἶνε ἡ κυρία τροφή τῶν μυρμηκῶν τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ χάριν παρατηρήσεων τηρουμένων, μετ' ἀρρεσκείας μεγίστης ἐσθίουσι καὶ κρέας, ἐν ἀγρίᾳ δὲ καταστᾶσαι πληθὺς ἐντόμων κατατρώγεται ὑπ' αὐτῶν.

Οἱ τῶν θερμῶν κλιμάτων μυρμηκῆς θηρεύουσι καθ' ὁμάδας, ἢ μάλλον κατὰ στρατιάς. Ὁ Savage ἰδοῦ πῶς περιγράφει τήραν μυρμηκῶν (*Anomma arceus* Wesl) τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς. «Ἐμποδίζουσι, λέγει, τὸν ταχὺν πηλαλασιασμὸν τῶν φθοροποιῶν ἐντόμων καὶ τῶν μικρῶν ἕρπετων, καταναλίσκουσι μέγαν ἀριθμὸν νεκρῶν ζῶων, τὰ ὅποια εὐρίσκουσι πανταχοῦ σηπόμενα, καὶ πληροῦντα μολυσματικῶν ἀερίων τὴν ἀτμοσφαῖραν. Πρὸς δὲ, ὅπερ δὲν στερεῖται ἐπίσης ἀξίας, ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ταύτῃ ζώνῃ, ἀναγκάζουσι τοὺς κατοίκους νὰ τηρῶσι τοὺς οἴκους των, τὰς πόλεις των καὶ τὴν γειτονεῖαν των ἐν καθαρότητι. Οἱ πάντες τρέμουσιν ἐνώπιον τῶν μυρμηκῶν τούτων.

Μόλις εἰσέρχονται οὗτοι εἰς οἰκίαν τινὰ, καὶ ἀμέσως αὐτὴ ἐγκαταλιμπάνεται ὑπὸ τῶν ποντικῶν, σαυρῶν, κατσαρίδων καὶ παντὸς ἀκαθάρτου ἐντόμου πληροῦντος τὰς κατοικίας.

Ἀνερευνῶσι τὸν οἶκον μετὰ τῆς μεγαλειότητος τάξεως, ἐκτὸς ἂν διαταραχθῶσιν ἐν τῷ ἔργῳ των· πολλάκις μάλιστα διασκορπίζονται, ληθίζοντες τὰ πάντα. Ἄν εὐρωσὶ τὴς ἀρρεσκείας των ἐπισωρεύονται ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τότε μόνον δι' ἐπιχύσεως ζέοντος ὕδατος εἶνε δυνατὴ ἡ καταστροφή των.

Ἄμα εἰσέλθωσιν εἰς τινὰ οἶκον, ἐγκαταλείπωμεν τοῦτον αὐτοῖς, καὶ ἀναμένωμεν μετ' ὑπομονῆς πότε θὰ εὐαρεστηθῶσι μόνοι νὰ φύγωσι. Χάριτας δ' ὀφείλομεν αὐτοῖς, ἂν δὲν μᾶς προσβάλλωσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ μᾶς ἢ ἐπὶ τῶν καθεκλῶν μᾶς.»

Οἱ μύρμηκες οὗτοι δύνανται νὰ καταστρέψωσι καὶ τὰ μεγαλειότερα ζῶα. Οἱ ἰθαγενεῖς λέγουσιν ὅτι φονεύουσι καὶ αὐτοὺς τοὺς Πύθωνας, παμμεγίστους ὄφεις, προσθέτοντες μάλιστα ὅτι ὁ Πύθων πρὶν ἢ καταπῆ τὸ θῦμά του ἐξετάζει μετὰ προσοχῆς μὴ ὑπάρχωσι τοιοῦτοι μύρμηκες εἰς τὰ πέριξ.

Τὸ περιεργότατον ὅμως εἶνε ὅτι πάντες οὗτοι οἱ θηρευταὶ μύρμηκες εἶνε τυφλοί. Ἐξέρχονται πρὸς θήραν μόνον τὴν νύκτα, ὁμοιάζουσι δὲ πρὸς τοὺς *Eciton vastator* καὶ *E. erraticum*, τοὺς περιγραφέντας ὑπὸ τοῦ Bates.

«Οἱ στρατοὶ τῶν ληστῶν τούτων μυρμηκῶν, λέγει ὁ Bates, ὅθεν καὶ ἂν διέλθωσιν, ἅπαν τὰ ζωικὰ βασιλεῖον συνταράττουσι, καὶ πᾶν ζῶον προσπαθεῖ ν' ἀποφύγῃ τὴν συνάντησίν των καθ' ὁδόν. Κυρίως ὅμως προσβάλλονται ὑπ' αὐτῶν τὰ ἄπτερα ἕντομα.

Ἰδοῦ δὲ πῶς βαδίζουσι οἱ στρατοί. Τὸ κύριον στέλεχος συκείμενον ἀπὸ 4 μέχρις 6 σειρῶν μυρμηκῶν, προχωρεῖ ἀκολουθῶν δεδομένην διεύθυνσιν, ἀποκαθαίρον τὸ ἔδαφος ἀπὸ πάσης ζωικῆς οὐσίας ζώσης ἢ νεκρῆς, καὶ ἀποστέλλον τῆδε κἀκεῖσε οὐλαμοῦς τινὰς πρὸς κατόπτεισιν, οἵτινες τῆς ἐντολῆς των ληξιάσης ἐπανέρχονται εἰς τὸ κύριον σῶμα. Ἄν καθ' ὁδόν συναντήσωσι τεμάχιόν τι σεσηπότος ξύλου, πληθεῖς νυμφῶν ἐντόμων, σταματῶσι, μέγας δ' ἀριθμὸς μυρμηκῶν ἐπισωρεύεται. Αἱ ἀράχνη διαφεύγουσι τοὺς μύρμηκας προτρέχουσαι αὐτῶν. Ἐτερά τινὰ ἕντομα πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου λαμβάνουσι τὴν μορφήν αὐτῶν τῶν ἰδίων μυρμηκῶν.

Ἐχθρῶν δὲν στεροῦνται οἱ μύρμηκες. Γινώσκουσι κατὰ πόσον τὰ πτηνὰ ἀγαπῶσι τὰς νύμφας καὶ χρυσαλίδας αὐτῶν. Πρὸς δὲ ἔχουσι καὶ πολυάριθμα παράσιτα. Διὰ ὅμως ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις τῶν μυρμηκῶν πρὸς τινὰ ζῶα. Πρὸ πολλοῦ εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ μύρμηκες τρώγουσι τὸν ζαχαρώδη χυμὸν τὸν ὑπὸ τῶν φυτοφθειρῶν ἐκκρινόμενον. Τὰ ἕντομα ταῦτα εἶνε πράγματι, καθὼς πολλάκις ἐλέχθη, αἱ ἀγελάδες τῶν μυρμηκῶν.

Οὐ μόνον δὲ αἱ φυτοφθειραὶ χρησιμεύουσιν ὡς ἀγελάδες τῶν μυρμηκῶν, ἀλλὰ καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη ἐντόμων — ὁ H. Edwards καὶ ὁ Mac Cook εἶδον μύρμηκας λείχοντας τὴν χρυσαλίδα τῆς ψυχῆς *Lycocna pseudargiolus*.

Τὰ διάφορα εἶδη τῶν μυρμηκῶν διατρέφουσιν ἐπίσης ὅπως διάφορα εἶδη φυτοφθειρῶν. Ὁ κοινὸς μέλας μύρμηξ τῶν κήπων (*Lasius ni-*

ger) διατρέφει τὰς ἐπὶ τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων τῶν δένδρων ἐνδικαιτωμένους φυτοφθειράς· ὁ *Lasius brunneus* τὰς ἐπὶ τῶν φλοιῶν διαβιούσας· ἐνῶ ὁ μικρὸς κίτρινος μύρμηξ (*Lasius flavus*), ποιμένει ἀγέλας φυτοφθειρῶν ἐκμυζουσῶν τὰς ῥίζας.

Ἡ ποικιλία τῶν χρωματισμῶν ἴσως προέρχεται ἐκ τῶν διαφόρων ἐθίμων τῶν μυρμηκῶν. Τὸ τῆς Βαλτικῆς ἤλεκτρον ἐνέχει μετὰ πολλῶν λειψάνων ἄλλων ἐντόμων καὶ λείψανα μικροῦ τινος μύρμηκος ἐνδικαιμένου τοῦ μικροῦ μέλανος μύρμηκος τῶν κήπων καὶ τοῦ μικροῦ κίτρινου μύρμηκος τῶν ἀγρῶν. Ὁ μύρμηξ οὗτος ἴσως εἶναι ὁ κοινὸς πρόγονος καὶ τῶν δύο μυρμηκῶν. Δύναται τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι ὁ μελάγχρους μύρμηξ ζῶν πάντοτε ἐκτεθειμένος τῷ ἀέρι, ἀναρριχώμενος ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ τῶν θάμνων διετήρησε τὸ μέλαν αὐτοῦ χρῶμα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, καθὼς ὁ *Lasius flavus*, ὁ κίτρινος μύρμηξ τῶν ἀγρῶν, ζῶντες καθ' ὀλοκληρίαν ὑπὸ τὴν γῆν κατέστησαν ὠχρότεροι.

Οἱ μύρμηκες καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀμέλγουσι τὰς φυτοφθειράς· διότι καθὼς ὁ Darwin καὶ ἄλλοι τὸ ἀπέδειξαν, αὐταὶ τηροῦσι τὴν ἐν αὐτοῖς ζαχαρώδη οὐσίαν μέχρις οὗ οἱ μύρμηκες καταστῶσιν ἰκανοὶ ἵνα τὴν λάβωσι. Οἱ μύρμηκες θίγουσι καὶ θωπεύουσι τὰς φυτοφθειράς διὰ τῶν κεραίων των, τότε δὲ μόνον οὗτοι ἐκκρинуσι τὸ σακχαρώδες ὑγρὸν.

Ἐπειδὴ τὸ μέλι τῶν φυτοφθειρῶν εἶνε κολῶδες, πιθανώτατα οἱ μύρμηκες ἀφαιροῦντες τοῦτο καθίστανται ὠφέλιμοι εἰς ταύτας. Ἐκτὸς τούτου, καὶ πολλὰς ἄλλας εὐεργεσίας προσφέρουσιν εἰς τὰς φυτοφθειράς. Ὑπερασπίζουσι ταύτας ἐκ τῶν προσβολῶν τῶν ἐχθρῶν των, συνηθέστατα δὲ συναγελάζουσι ταύτας ἐν φάτναις ὑπογείαις. Οἱ κίτρινοι μύρμηκες συνάξουσι τὰ ἐπὶ τῶν ῥιζῶν εἶδη αὐτῶν, φέρουσιν ἐν ταῖς μυρμηκίαις των καὶ τὰ περιποιῶνται ὅσον καὶ τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο. Οἱ μύρμηκες δὲν διαφυλάττουσι μόνον τὰς τελείας φυτοφθειράς ἐξ ὧν ἀπολαμβάνουσιν ἀμέσως, ἀλλὰ φροντίζουσι συγχρόνως καὶ περὶ τῶν ὠν τῶν φυτοφθειρῶν, ἅτινα εἰσὶν ὅπως ἀνωφελῆ αὐτοῖς πρὸ τῆς ὠριμότητός των.

Οἱ μύρμηκες ὠθούμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς διατηρήσεως ἐν τῇ ζωῇ, τῆς παγκοσμίου ταύτης ἀρχῆς τῆς ὀδηγούσης πάντα τὰ ὄντα, διατηροῦσι τὰ ὠν καὶ περιποιῶνται ταῦτα, ἐν καιρῷ ἔχουσι τὴν ἀναγκαίαν αὐτοῖς τροφήν.

Ἐν ταῖς μυρμηκίαις τοῦ κοινοῦ κίτρινου μύρμηκος ἀπαντῶνται ἐν ἀσθονίᾳ πέντε ἕως ἑξ εἶδη φυτοφθειρῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας ταύτης, εὐρίσκεται καὶ πληθὺς ἄλλων ζῶα συνηθῶς ἐν ταῖς μυρμηκίαις. Ὡστε δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ μύρμηκες

διατρέφουσι πλείωτερα κατοικίδια ζώα από ημάς· ο Märkel έβεβαιώθη ότι αι μεγάλοι μυρμηκιά της *Formica rufa* περιέχουσι πλέον των χιλίων τοιούτων ζένων· ο André έδημοσίευσε κατάλογον των κατοικιδίων ζώων των μυρμηκών, ένφ αναφέρονται 584 είδη έντόμων συναντωμένων συνήθως μετά των μυρμηκών έν πλήρει όμοφωνία, εκ τούτων 542 είδη άνήκουσιν εις τὰ κολεόπτερα. Πολλά όμως των έντόμων τούτων ζώσι μετά των μυρμηκών, εύρίσκοντα τήν μετ' αυτών συμβίωσιν εύρεστον· οι δέ μύρμηκες, φαίνεται επιτρέποντες τήν έν ταις μυρμηκιάς διαβίωσιν εις τους ζένους τούτους, καταστάντας τυφλούς ως εκ τής διαρκούς ύπογειού ένδικαιτήσεως, δι' ουδένα άλλον λόγον ή διότι χρησιμεύουσιν αυτοίς ως όδοκαθαριστάι.

Μικρόν τι κολεόπτερον ο *Claviger*, έντελώς τυφλόν, έξαρτάται καθ' όλοκληρίαν από των μυρμηκών. Φαίνεται μάλιστα καταστάν άνικανον να φάγη μόνον. Πάντοτε διατρέφεται υπό των μυρμηκών, οι όποιοι φέρουσιν εις αυτό τήν τροφήν ως εις ένα όμοιον των. Ο Müller είδεν, ότι οι μύρμηκες έθώπευον τó κολεόπτερον τούτο διά των κεραιών των. Τά κολεόπτερα ταύτα έχουσι περί τήν βάσιν των ελύτρων θυσανούς ιδιορρυθμών τριχών, ο δέ Müller παρετήρησεν ότι οι μύρμηκες έλάμβανον τους θυσανούς τούτους έν τῷ στόματί των, έλειγον τούτους καθώς και τάνωτα του ζῳου μετά μεγίστης ήδονής. Ο Grimm παρετήρησε ταύτο συμβαίνον και μεθ' άλλου τινός είδους μυρμηκοφίλου κολεοπτέρου τής *Dinarda dentata*. Είδεν ότι οι μύρμηκες επάνειλημμένως έλειγον τās θυσανώδεις τρίχας τās κατά τήν άκρην τής κοιλίας. Ο *Lespes* παρετήρησε μύρμηκα διδόντα τροφήν εις μίαν *Lomechusa strumosa*. Μύρμηκες έμύζων τεμάχιον σακχάρους· τó κολεόπτερον έπλησίασεν ένα τούτων και εκτύπησε τήν κεφαλήν του πολλάς φορές διά των κεραιών του· ο μύρμηξ ήνοιξε τās σιαγόνας του και προσέφερε τροφήν εις τήν *Lomechuse*, ώσαν να επρόκειτο περί ενός συντρόφου του. Η *Lomechuse* άνέβη επί τής σακχάρους, αλλά μόνη δέν ήδύνατο να φάγη.

Κατά φυσικόν λόγον τὰ μυρμηκόφιλα έντομα δέν εύρίσκονται άδιαφόρως έν άπάσαις ταις μυρμηκιάς.

Και αυτοί όμως οι μύρμηκες συνεταιρίζονται μετ' άλλων μυρμηκών. Δέν είναι άνάγκη να λεχθῆ ένταύθα ότι έκαστον είδος ζῳ άνεξαρτήτως. Έν τούτοις πολλάκις παρατηρούνται και περιεργοί τινες εξαιρέσεις. Ο μικρός μύρμηξ *Stenammas westwoodii* εύρίσκεται μόνον έν ταις μυρμηκιάς του μεγάλου *Formica rufa* ή του γείτονος είδους *F. pratensis*. Όταν οι *Formicas* μεταλλάσσουν μυρμη-

κιάν, οι *Stenammas* τρέχουσι μετ' αυτών, τίθενται μεταξύ των ποδών των, τύπτουσιν αυτούς διά των κεραιών των, συχνότατα άνέρχονται επί του νώτου ως να ήππευον· ένφ οι μεγάλοι μύρμηκες φαίνονται έλάχιστα φροντίζοντες περί αυτών. Οι μικροί ούτοι μύρμηκες είναι οι κύνες ή αι γαλαί των μεγάλων μυρμηκών.

Άλλοις τις μικρός μύρμηξ ο *Solenopsis fugax*, όστις όρύσσει τὰ δωμάτια και τās στοάς του έντός των τειχών των μυρμηκίων των μεγάλων ειδών, είναι ο άσπονδότερος έχθρός των ζενίζόντων αυτών. Οι δυστυχείς ούτοι δέν δύνανται να τον προσβάλλουσι διότι ως εκ του μεγέθους των δέν δύνανται να εισχωρήσωσιν εις τās στοάς του.

Ο μικρός *Solenopsis* εύρισκόμενος έν ασφαλεία μεταβαίνει εις τὰ δωμάτια έν οις οι μεγάλοι μύρμηκες έχουσι τὰ νεογνά των και τ' άρπάξη ένα τὰ φάγη. Συμβαίνει δηλ. ώσαν μικροί νάνοι ύψους μόλις δύο ποδών κατόκουν έν ταις τείχοις των κατοικιών μας, άναρπάζονται καθ' έκάστην στιγμήν έν ταις φρικταίς αυτών τρώγλαις τὰ τέκνα μας.

Πολλοί μύρμηκες δοθείσης τής εύκαιρίας άρπάξουσι τās νύμφας και τās χρυσαλλίδας των άλλων· ούτως εξηγείται ή συντελει όπως έννοήσωμεν τó περιεργον φαίνόμενον τής μεταξύ των μυρμηκών δουλείας.

Οι *Formicas sanguinea* μύρμηκες υπάρχουν καθ' όλην τήν Ευρώπην, εκστρατεύουσι κατά διαφόρους περιόδους, λεηλατούσι τās έν τῷ γειτονία μυρμηκιάς, άναρπάζοντες τās χρυσαλλίδας. Ούτως όταν εκ των χρυσαλλίδων εξέλθωσι τὰ τέλεια έντομα, εύρίσκονται έν μυρμηκιά συνισταμένη εκ *F. sanguineas* και μυρμηκών τινών του ίδιου αυτών είδους προερχομένων εκ προτέρων πεπρωμένων, ένασχολούμενοι εις τὰ οικιακά έργα, μη έχοντας δε τέκνα του είδους των περιποιούνται και τρέφουσι τὰ τέκνα των *F. sanguineas*. Οι τελευταίοι όμως ούτοι καιτοι υποβοηθούμενοι υπό των ειλώτων των, ή μάλλον των επικούρων, εξακολουθούσι τηρούντες τó προς τήν εργασίαν όρμέφυτον.

Τὰ είδη τὰ συνήθως καθιστάμενα δούλα των *F. sanguineas*, είναι οι *F. fusca* και *F. rufibarbis*.

Άλλο τι είδος μυρμηκών, ο *Polyergus rufescens*, έξαρτάται υπό των δούλων του, μη δε δύναται να ζήση άνευ αυτών. Ίδου πως ο Huber, ο άνακαλύψας τήν δουλείαν των μυρμηκών, διηγείται εκστρατείαν σκοπούσαν τήν αιχμαλωσίαν.

«Περιδιαβάζων, λέγει, τήν 17 Ιουνίου 1804 εις τὰ περίχωρα τής Γενεύης μεταξύ τής τε-

τάρτης και πέμπτης μετά μεσημβρίαν ώρας, είδον παρά τους πόδας μου όλην λεγεώνα έρυθρών μυρμηκών διερχομένην τήν όδόν. Διήλθον ούτοι πυκνήν αίμασίαν μεταβάντες εις τήν κοιλάδα ένθα τους ήκολούθησα· έβάδιζον επί τής χλόης τῆδε κάκεισε, χωρίς όμως ν' απομακρύνωνται, ή δε στρατιά των διετέλει διαρκώς συνεχής μεθ' όλα τὰ έν μέσω εμπόδια. Μετ' όλίγον άφίκοντο παρά τήν μυρμηκίαν μελανοφαίου μύρμηκος, ούτινος τó δώμα εκειτο περί τὰ είκοσι βήματα μακράν τής αίμασίης. Μύρμηκες τινές του είδους τούτου εύρίσκοντο εις τὰ πρόθυρα τής κατοικίας των. Μόλις άνεκάλυψαν τον πλησιάζοντα στρατόν ώρμησαν μανιωδώς κατά των επί κεφαλής τής λεγεώνας εύρισκομένων. Πανικός κατέλαβε πάραυτα τους έν τῷ μυρμηκία, και οι σύντροφοί των πολυάριθμοι εξήρχοντο εκ των ύπογειών. Οι έρυθροί μύρμηκες, των όποιων τó μεγαλείτερον μέρος τής στρατιάς άπειχε μόλις δύο βήματα, έσπευδον να φθάσωσιν εις τήν μυρμηκίαν. Συγχρόνως ώρμησεν άπασα ή στρατιά κατά των μελανοφαιών και άνέτρεψεν αυτούς, ούτινες μετά βραχύν άγώνα υπεχώρησαν εις τὰ βάθη τής κατοικίας των. Οι έρυθροί μύρμηκες άνήλθον τὰ πλευρά του μαστίου, συνεσωματώθησαν επί τής κορυφής και εισήλθον πολυπληθείς εις τους πρώτους διαδρόμους· ομάδες τινές των έντόμων τούτων ειργάζοντο διά των όδόντων των ύπως άνοιξωσιν όπήν εις τὰ πλάγια τής μυρμηκιάς· επέτυχον του σκοπούμενου και μετ' όλίγον ο στρατός διά του χαλάσματος εισέδυσσε εις τó πολιορκούμενον άστυ. Ο στρατός δέν διέμεινεν έν τῷ μυρμηκία πολύν χρόνον· μετά τρία ή τέσσαρα λεπτά οι έρυθροί μύρμηκες εξήλθον ταχέως εκ των αυτών έξόδων κρατούντες έκαστος εις τó στόμα μίαν νύμφην τής άλωθείσης μυρμηκιάς. Αι εκστρατεύει αυτοί καιτὰ γενικόν κανόνα τελούνται τó απόγευμα, λαμβάνουσι δε μέρος εις αυτάς 100 έως 2000 άτομα».

Ο *Polyergus rufescens* διδει ήμιν παράδειγμα αξιόλογον, εις όποιον βαθμόν εκφυλίσεως φέρει ή προς δουλείαν διάθεσις, διότι οι μύρμηκες ούτοι έξαρτώνται καθ' όλοκληρίαν υπό των δούλων των. Και αυτή ή ανατομική των κατασκευή μετεβλήθη επαισθητώς· αι σιαγόνες άπώλεσαν τους όδόντας των γενόμεναι άπλαί χηλαί, όπλα πρόξενα θανάτου μη χρησιμεύοντα όμως εις άλλο τι εκτός του πολέμου. Οι μύρμηκες ούτοι άπώλεσαν μέγα μέρος των όρμεφυτών ιδιοτήτων των τήν τέχνην, δηλαδή τó προς οικοδόμησιν όρμέφυτον· τὰ οικογενειακά των καθήκοντα, καθότι ουδόλω φροντίζουσι περί των μικρών των, έγκαταλείποντες ταύτα εις τους ειλώτας των· τήν βιομηχανίαν των, διότι δέν συμμετέχουσι τής προς

προμήθειαν τροφών καθ' ήμέραν εργασίας· όταν ή άποικία μεταλλάσσει μυρμηκίαν, οι ειλώτες μεταφέρουσιν επί τής βράχεις των τους κυρίους εις τήν νέαν κατοικίαν. Άλλ' άκόμη πλείωτερον ούτοι άπομανθάνουσι τον τρόπον του τρώγειν μόνου. Ο Huber έθετο έν κιβώτιω τριακόντα εξ αυτών μετά τινων νυμφών και χρυσαλλίδων χορηγίας και άνάλογον ποσότητα μέλιτος διά τήν διατροφήν των. «Κατ' άρχάς, λέγει, έφάνησαν φροντίζοντες περί των νυμφών, μετακινήσαντες ταύτας, αλλά μετ' όλίγον τās επανέθηκαν εις τās αυτάς θέσεις. Πλείωτεροι του ήμίσεος των μαχητών τούτων άπεβίωσαν εκ τής πείνης μετά δύο ήμέρας. Μήτε καν έδοκίμασαν να κτίσωσι κατοικίαν, οι έναπομειναντες ζώντες· είχον τὰ μέγιστα έξασθησεί. Τότε τους ευσπλαχνίσθη έν τῷ καταστάσει ταύτη και έδωκα τούτοις ένα εκ των μελανών ειλώτων των. Ούτος μόνος, άνευ βοηθού επανέφερε τήν τάξιν, ώρυξε δωμάτιον έν τῷ γώματι, περισύναξε τās νύμφας, έδοθήσεν ν' άπαλλαχθώσι των περιβλημάτων των ώρίμους τινάς χρυσαλλίδας και έσωσε τήν ζωήν εις τους έναπομειναντας μαχητάς».

Αι παρατηρήσεις αύται έβεβαιώθησαν υπό πολλών φυσιοδιφών. Όσον περιωρισμένη και άν ή ή φυλακή αυτών, όσην δήποτε άφθονίαν τροφίμων και άν έχωσι τὰ ήλίθια ταύτα πλάσματα προτιμώσι ν' άποθάνωσι έν τῷ μέσω τής εύμαρείας παρά μόνον να φάγωσι.

Τέσσαρα είδη, μυρμηκών κατ' έθος αιχμαλωτίζοντα άλλα είδη δεικνύουσιν ήμιν πάντας τους βαθμούς τής καταπτώσεως, από τής εκτάκτου άνδρείας εις περιφρονητέαν παρασιτικήν ζωήν. Οι *Formicas sanguineas*, ούτινες δύναται τις να παραδεχθῆ ότι ου πρό πολλού απέκτησαν τó ιδίωμα του αιχμαλωτίζειν, υλικώς δέν επαθόν τι.

Οι *Polyergus* τούναντίον δεικνύουσιν ήμιν εις ποίαν κατάπτωσιν φέρει ή προς δουλείαν τάσις. Άπώλεσαν πάσαν ιδέαν τής τέχνης των, τήν φυσικήν στοργήν προς τὰ τέκνα των και αυτό τó αίσθημα τής διατροφής! Κατήνησαν υπερήφανοι και ισχυροί λησταί.

Η εκνευρίζουσα επήρεια τής δουλείας του *Strongylognathus*, εξηφάνισεν εξ αυτών και αυτήν τήν σωματικήν ισχύν. Δέν είναι δυνατόν πλέον ούτοι να συλλάβωσι τους δούλους των δια φανεράς και νομίμου πάλης. Διατηρούσι είδος τι κυριαρχίας, έφορμώντες μάχονται θαρραλέως, αλλά μάτην.

Επί τέλους οι *Anergates* δεικνύουσιν ήμιν τó θλιβερόν άποτέλεσμα τής εξέλιξεως. Δυνάμεθα δικαίως να υποθέσωμεν ότι έν αρχαιοτέρα τινί εποχή οι πρόγονοί των έξων, ως σήμερα πολλοί μύρμηκες, εκ θήρας και μέλιτος· όλίγον κατ' όλίγον όμως κατέστησαν πράγματι

λησται και ηρξαντο κιχμαλωτίζοντες· ότι επί τινα χρόνον διετήρησαν τήν ισχύν και εύκμψίαν των, απολέσαντες βαθμηδόν τήν άνεξαρτησίαν, τήν βιομηχανίαν και αυτό τό όρμέφυτόν των· ότι ή σωματική των ισχύς ήλαττώθη όλίγον κατ' όλίγον υπό τήν έννευρίζουσαν επήρησαν εις τήν υπήχθησαν· μέχρι ου κατήνησαν εις τήν ήδη οικτράν καταπτώσιν των, άσθενείς τό σώμα και τό πνεύμα, όλιγάριθμοι, κατ' τό φαινόμενον άποσβεσθέντες, άθλιοι άπόγονοι άνωτέρων προγόνων ζώντες πρόσκαιρον βίον ως παράσιτοι των άρχαίων είλώτων αύτών.

Οί μέχρι τούδε εξετασθέντες μύρμηκες δεικνύουσιν ότι παρ' αύταις άπαντώσι τρεις τύποι διάφοροι, αναλογοῦντες ακριβώς εις τās τρεις περιόδους τής ανθρώπινης άναπτύξεως. Υπάρχουσι μύρμηκες, ως οι πρώτοι άνθρωποι πατριαρχικών διαχόντες βίον ένασχολούμενοι ποιμαίνοντες κατοικίδια ζώα, δεύτερον μύρμηκες ένασχολούμενοι εις τήν θήραν, και μύρμηκες γεωργοί, ως δύνανται να θεωρηθώσιν οι θριστάι μύρμηκες, οι περιουάζοντες ζωοτροφίας.

[*Καίτοι είνεζικα].

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

Συνέχεια επί σελ. 66.

Β'.

Αναχώρησις εκ Βερολίνου. — Ταξιδιωτικά παραγγέλματα. — Εγωισμός, ευαγγέλιον και πραγματικόν δίκαιον. — Εύχη προς τόν άναγνώστην. — Πρωινή άποψις Φραγκφούρτης. — Στατιστική και ιστορία. — Πρώται έντυπώσεις. — Η άγορά. — Καρδίαι μετά λαχανικών και θήρα παρά θηράματα. — Τα άπτερα κάμνου πτερὰ και τὰ πτερωτά τ' άποβάλλουν. — Τα δίποδα πρωταγωνιστοῦσι. — Συναλλαγαι και ανταλλαγαι μετά γραμματικού κανόνος. — Χαρακτηρισμός τής άγορής. — Έπισκέπται και πωλητρία. — Τι άποκομίζει ό επισκέπτης.

Η εκ Βερολίνου αναχώρησίς μου παρεσκευάσθη εν μιᾷ ήμέρᾳ. Τό δρομολόγιον πρό πολλού άνευ άποτελέσματος μελετώμενον και πολλάς πολλαίς άπασχολήσαν ώρας εις σπουδην του γεωγραφικού χάρτου και του οδηγού των σιδηροδρομικών δρομολογίων, επιστάσης τής ώρας εσχεδιάσθη όριστικώς εν μιᾷ στιγμῇ και πρώτος σταθμός ώρίσθη ή επί του Μάιν Φραγκφούρτη.

Ήμος δ' ήλιος κατέδυ και επί κνέφας ήλθε δὴ τότε . . .

και εγώ επιβὰς τής δια Φραγκφούρτην ταχείας άμαξοστοιχίας άπεχειρέτησα τό Βερολίνον.

Κατὰ τὰ ταξιδιωτικά παραγγέλματα ή

πρώτη φροντίς του εν κειρω νυκτός δια του σιδηροδρόμου ταξιδευόντος, αν μη ούτος συναριθμηται μετὰ των ευδαιμόνων θνητών, οτινες ταξιδευουσι δια των κλιναγωγών άμαξών (wagons-lits), εινε να ευρη τήν καταλληλον εκείνην γωνίαν τής άμαξής, εν ή αναπαυτικώτερον θα διέλθη τās νυκτίας ώρας. Τό παράγγελμα εινε μεν όλίγον εγωιστικόν, διότι σκέπτεται τις και προσπαθει να κερδίση πλείονα χωρον του καθίσματος και ν' απολαύση πάσης τής δυνατής ήσυχίας και άνεσεως εν τῷ διαμερισματι, άδιαφορών περι των συνταξιδιωτών του.—εινε αν θέλετε και άντευαγγελικόν, —διότι παρὰ τὰ διδάγματα του Ευαγγελίου πᾶσαι αύται, αι χάριν τής αναπαύσεως του ευτελους ήμων σαρκίου προσπαθειαι και προπαρασκευαι, γίνονται επί βλάβη του υπό πᾶσαν εποψιν πλησίον ήμων, ούτινος όμως τήν αγαπην εκεινο τῇ προς ήμας αύτους εξίσωσεν.—αντιβαίνει ίσως επί τέλους και εις αυτούς άκόμη τους όρισμούς του πραγματικου δικαίου —διότι ή αναπαυτικώτερα αύτη τοποθέτησις του άτομου μας γίνεται καταπατουμένων των όριων του γείτονος και δη καθ' όλην τήν σημασίαν τής λέξεως.—άλλα μεθ' όλα ταυτα τ' άμαρτήματα, άτινα φέρει εις τόν τράχηλον τό παράγγελμα τούτο, εινε άπαράχτατον και δεν πιστεύω να ύπαρξη ταξιδιωτής μη ακολουθήσας αύτό. Μη επιθυμών λοιπόν εγώ ν' αποτελέσω τήν μοναδικήν εξαιρεσιν μεταξυ των από τής έφευρέσεως του σιδηροδρόμου ταξιδιωτών επεχειρήσα τήν πραγματοποίησιν αυτού μόλις εισήλθον εν τῇ άμαξῇ, και πριν ή αφήση τόν συριγγμόν τής εκκινήσεως ή άτμομηχανή, ευρισκόμεν εν πλήρει επιτυχία των προσπαθειών μου.

Ό,τι συμβαίνει εις τοιαύτας περιστάσεις, όταν τις επιτύχη τήν αναπαυτικήν εκείνην δια τό σώμα του θέσιν, ην επί πολύ δια μυρίων λεπτολόγων τακτοποιήσεων και μετακινήσεων επεζήτησεν, εύχομαι να μη συμβῆ εις τους άναγινώσκοντας τās γραμμας ταύτας. Διότι εγώ μετ' ου πολύ απέκοιμήθην μακαρίως και δεν εξύπνησα ειμή όταν επλησιαζόμεν προς τήν Φραγκφούρτην.

Η πόλις μακρόθεν κατὰ τās πρωϊνάς ώρας, όποτε πυκνή ή αραιά όμίχλη σκεπάζει πάντοτε τόν όρίζοντα εν Γερμανία, εφαινετο ως θάλασσα άφ' ής άνέκυπτον τὰ κωδωνοστάσια, ως ερυθροί πύργοι απομεμονωμένοι εντός του πελάγους. Άλλ' εφ' όσον επλησιαζόμεν, ή όμίχλη ήραιούτο, ή άτμοσφαιρα καθίστατο διαυγεστέρα και κατὰ μικρόν, ως εαν άμπωτις συνέβαινε βαθμηδόν αποκαλύπτουσα τὰ εν τῷ πυθμῆνι του πριν πελάγους, επεφάνησαν εν άρχῇ αι καπνοδόχοι και εϊτα αι στέγαι των οικιών, τελευταίον δε και όλόκληρος ή πόλις, ως ήμικύκλιον,

επί των όχθων του Μάιν στηριζόμενον, προς άνατολάς εκτεινομένη.

Δεν γνωρίζω διατι ή Φραγκφούρτη προσεπιλέγεται σήμεραν υπό των Γερμανών, αντίσημιτών και μη, 'Εβραϊόπολις (Juden-Stadt). Τούτο εινε άδικία δια τήν πόλιν, εν ή εγεννήθη ό Γκαίτε και ό Σαβινύ και ήτις περιέλειπε τήν πρώτην νεότητά των. Εινε όμως άδικία και προς αύτην τήν στατιστικήν άκόμη, ήτις διδάσκει ήμας ότι εκ των 130 χιλιάδων κατοίκων τής Φραγκφούρτης μόλις αι 15 χιλιάδες άποτελοῦσι τόν Ιουδαϊκόν πληθυσμόν. Και όμως εινε περιεργον, ότι και εις εμέ μόλις πατήσαντα τό εδαφος αύτης τήν αύτην έντύπωσιν προύξένησε. Διότι ή πόλις εινε κατ' εξοχήν εμπορική. Εινε δε γνωστόν, ότι εν Γερμανία όπου εμπορίον άνεπτυγμένον εκει και Ιουδαίων ύπεροχή! 'Εν τούτοις ή Φραγκφούρτη δεν διεκρίθη πάντοτε μόνον ως Ιερόδουλος του κερδίου Έρμου. Διότι από Κρόλου του Μεγάλου μέχρι του τελευταιου γαλλογερμανικου πολέμου, ήτοι επί ένδεκα όλουσι αιώνας τό όνομα αύτης επλήρωσε πολλαίς τās σελίδας τής ιστορίας. 'Εν Φραγκφούρτη συνεκλήθη υπό του Μεγάλου Κρόλου ή ιστορική εκεινη εκκλησιαστική σύνοδος, εν αύτῇ ό Βαρβαρόσας εξελέγη βασιλεύς τής Γερμανίας υπό τό όνομα Φρειδερίκος ό Α' και εν αύτῇ εξελέγοντο μέχρι των αρχών τής παρούσης εκατονταετηριδος οι γερμανοι αυτοκράτορες, άφ' ουτου Κρόλος ό Δ' ώρισεν αύτην φθίνοντος του ΙΔ' αιώνος δια γρησοδοῦλου ως τήν πόλιν τής ελλογής αυτών. Άλλ' άρχομένης τής παρούσης εκατονταετηριδος τό εν Βιέννη συνέδριον κατέστησε τήν Φραγκφούρτην πόλιν ελευθέραν και τόν τίτλον τούτου διετήρησεν αύτη μέχρι του αυστρωπροσσαικου πολέμου, ότε πρωϊαν τινά του Ιουλιου σωμα προσαικου στρατου οδηγούμενον υπό του στρατηγου φόν Φάλκενσταϊν κατέλαβεν αύτην. Τέσσαρας δε μήνας μετὰ τό γεγονός τούτο ή Φραγκφούρτη προσηρτήθη επισήμως και όριστικώς εις τό προσαικόν βασιλειον. Σήμεραν οι κάτοικοι αύτης εινε αγαθά τέκνα τής πατριδος Γερμανίας και υπερηφάνως επιδεικνύουσιν εις τους ξένους τās αϊθούσας του ξενοδοχειου του Κόκερον, εν αις υπεγράφη μεταξυ Βίσμαρκ και Ιουλιου Φάβρου ή συνθήκη του 1871.

Ήτο πρωϊα, καθως ειπον, ότε εφθασα εις Φραγκφούρτην. Τὰ καταστήματα ήνοιγον τὰ παραθυρόφυλλά των και επεδεικνυον πλοῦτον ελθεμάτων οπισθεν των μεγάλων ύέλων των παραθύρων των, θιαμβών εκ τής πρωϊνης δρόσου. 'Εν τούτοις, και ούτω τό θέαμα ήτο αρκετά ελκυστικόν ώστε να σταματᾷ τους αγιόπαιδας ή τους μικρούς μαθητάς των σχολειων, τās τρυφεράς μαθητρίκας ή τās νεκράς φιλαρέ-

σκους πωλητριάς των καταστημάτων, αϊτινες σπεύδουσαι διασχίζουσι κατὰ τās πρωϊνάς ώρας τās όδους των ευρωπαϊκων πόλεων, συλλέγουσαι εδω μεν εν μειδίμα ή εν βλέμμα, εκει δε ένα γλυκύν λόγον ή εν επιφώνημα θαυμασμου. Και ταυτα μεν ήσαν ή ευάρεστος όψις τής Φραγκφούρτης, ήτις προσέπεσεν εις τους οφθαλμούς μου μόλις άφικομένου. Άλλ' ειχε και τὰ σκιερὰ αύτης μέρη ή έντύπωσις, τόσφ μάλλον καταφανέστερα, όσφ οι διαβάται κατ' εκεινας τās ώρας ήσαν αραιότεροι. Και Ιουδαίων λοιπόν νυσταλέοι οφθαλμοι με ήτένισαν και όδοθεραπόντων αηδής προθυμία εν τῷ σταθμῷ μ' εστενωχώρησε, και άμαξηλατων ληστρικά άπαιτήσεις μοι ετάραξαν τὰ νεῦρα και προσκολλήσεις αυτοκλήτων και ρυπαρομόρφων Έβραίων οδηγών με απήλπισαν! Ούτως ώστε μικρού δεϊν απέβαλα τήν πρωϊνήν μου ευδιαθεσίαν, αν μη ειδιδον εγώ αύτός πέρας εις πάντα ταυτα, καταφυγών εις τό πρώτον τυχόν ξενοδοχειον, όπου ή ύποδοχή υπήρξε προθυμοτάτη, από θαυμασιου λουτροῦ αρχίσασα και εις εξάισιον καφέν μετὰ γαλακτος λήξασα. Ούτω δε αναζωογονηθείς και ανακτήσας τήν πρό μικρού κινδυνεύσασαν φαιδρότητα μου εξήλθον εις τās όδους, όπου ή κίνησις ήν ήδη λίαν ζωηρά και ήκολούθησα τό πολυπληθέστερον ρεύμα, όπερ παραδόξως με έφερον εις τήν άγοράν.

Η άγορά τής Φραγκφούρτης εινε οικοδόμημα παραλληλόγραμμον καταλαμβάνον χωρον υπερτετρακισχιλίον τετραγωνικών μέτρων. Αποτελει δε όλόκληρον μίαν άπέραντον ύαλοσκεπη στοάν επί σιδηρών στηλών στηριζομένην και εις δύο πατώματα διηρημένην. Δια τήν κατασκευήν αύτης εδαπανήθησαν 750 χιλιάδες μαρκων, δικαίως δε θεωρεται ως εν των μάλλον αξιοθεάτων ιδρυμάτων τής πόλεως.

Μ' εξέπληξε τό κατ' αρχάς ή εν τῇ άγορᾷ συρροή του πλήθους και πολύ περισσώτερον ή συνθεσις αυτού. Διέκρινα μεταξυ των διαγκωνιζομένων υπό τους ύαλοσκεπετες θόλους τής στοας όλα τὰ είδη των κατοίκων τής Φραγκφούρτης. Όλοι αι κοινωνικαι τάξεις, όλοι οι αντιπρόσωποι των διακρίσεων, ως μεταξυ όντων όμοίων, πάντων απογόνων του πρωτοπλαστου, αλλά συγχρόνως και τέκνων του πολιτισμου, εδημιούργησαν ό πλοῦτος ή αι παρεδόσεις, τό πνεύμα ή αι προλήψεις, τό κάλλος ή αι όρμαι, συνωστίζοντα εκει. 'Εδω δροσερά τις φιλάρεσκος, προδίδουσα δι' όλης αύτης τής κομψότητος πόσον επετηδεύθη τήν πρωϊνήν άτημελησίαν της, περιφέρεται εις τό διαμείρισμα των λαχανικών, σφύρουσα οπισθεν αύτης θαυμαστάς τους κομψότερους νεανίσκους τής Φραγκφούρτης, και εξεταζει μετὰ τοιαύτης προσοχής τήν ποιότητα των λαχάνων, ως εαν μεταξυ αυτών επρόκειτο να εκλέξη μίαν των δι'

αὐτὴν πασχουσῶν καρδιῶν. Καὶ παρεκεῖ ὅπου πωλοῦνται τὰ θηράματα, ὑπὸ τὸ μακρὸν ἐκεῖνο διαμέρισμα ὅπου πᾶν περωτὸν ἐκτίθεται εἰς πώλησιν, ἡ ζωηρὰ κίνησις δὲν ἀφίνει καιρὸν εἰς τὸν παρατηρητὴν νὰ σημειώσῃ σκηναὶς καὶ λεπτομερείαις. Διότι τὰ δύο τρίτα τῶν ἐκεῖ περιφερομένων δὲν ἦλθον ν' ἀγοράσῃ θηράματα, ἀλλ' ἐξήλθον πρὸς θήραν τῶν ἀγοραστῶν. Καὶ διὰ τοῦτο τὴν τρυφερὰν ἐκείνην καὶ δειλὴν κόρη, ἣτις μὲ τὸν ἀπαραίτητον εἰς τὰς γερμανίδας κόσμιον κοφινίσκον ἀνηρητημένον ἀπὸ τοῦ βραχίονος σπεύδει νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἀγορὰς τῆς, προσπαθοῦσι νὰ πλησιάζωσι, σπεύδοντες ὁμοίως, αἱ κατακτεταὶ νεανίαι. Καὶ ἐνῶ ἐκείνη φεύγει αὐτοὺς διὰ μυρίων ἐλιγμῶν καὶ οὗτοι παρεκκοιλοῦσιν αὐτὴν ἐπιμόνως, ἡ σκηνὴ παρίσταται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὡς ἀληθὴς θήρα, οὐχὶ περδίκων ἢ φασιανῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ῥάμφους ἤδη κρεμάμενοι προκαλοῦσι τοὺς ἀγοραστὰς, ἀλλὰ θήρα κορασίδος παρὰ τὰ ἀληθῆ θηράματα γινουμένη.

Ἄλλ' ἐὰν αὕτη ἀφανίζεται διὰ μέσου τοῦ πλήθους ἀφίνουσα εἰς ἀπελπισμὸν τοὺς θηρευτὰς τῆς, ἡ ἄλλη ἐκείνη ῥοδοπάρειος χωρική, ἣτις ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς στήλης στηρίζουσα τὸ εὐπλαστον σῶμα αὐτῆς τίλλει σεβασμίαν χθῆνα, ῥίπτει βλέμμα τόσον γλυκὺ ἐπὶ ὠραίου οὐλάνου μειδιῶντος αὐτῆ, ὥστε, ὁ ἄπτερος αὐτὸς κάμνει πτερὰ ἵνα εὐρεθῇ δι' ἐνὸς βήματος πλησίον τῆς καὶ ν' ἀνταλλάξῃ μετ' αὐτῆς ἓνα λόγον γλυκύν ἢ μίαν χειραψίαν, ἐνῶ τὸ εἰς χεῖρὰς τῆς περωτὸν τ' ἀποβάλλει. Καὶ ἰδοὺ πῶς λύεται καὶ τὸ μέγα πρόβλημα, ὅτι μία ὠραία κόρη δύναται διὰ τῆς χειρὸς μὲν ν' ἀφαιρῇ πτερὰ, διὰ τοῦ βλέμματος δὲ νὰ διδῇ τοιαῦτα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στιγμὴν.

Ἐν γένει δὲ εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ ἡ κίνησις εἴτε εἰς βρωσὴν πτηνῶν, εἴτε εἰς βροχὴν καρδιῶν ἀφώρα, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ζωηροτάτων, ἵνα ἀποδειχθῇ ἴσως ὅτι τὰ δίποδα, εἴτε περωτὰ εἴτε ἄπτερα εἰσὶν, προῦρισται νὰ πρωταγωνιστῶσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Ὅπου δὲ ἂν ἔστρεφα τὸ βλέμμα ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ ἡμιλλῶντο πρὸς τὰς ἀνταλλαγὰς μειδιαμάτων, αἰσθημάτων, βλεμμάτων καὶ ὄλων τῶν εἰς μάτων οὐδετέρων, ἐπιστολῶν, ἀνθῶν, στεναγμῶν κλπ! Διότι ἡ ἀγορὰ τῆς Φραγκοφούρτης δὲν εἶνε μόνον ὁ τόπος ἐν ᾧ ἰκανοποιεῖται ὁ στόμαχος τοῦ μᾶλλον γαστριμάργου, ὅσον καὶ τοῦ μᾶλλον λιτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐντυκτικεῖον τῶν αἰσθηματικῶν ἢ τῶν φιλαρέσκων, τῶν ἀργῶν ἢ τῶν κομψομένων, ὅσον καὶ τῶν ἀγαθῶν οἰκοκυρῶν ἢ τῶν ξενοδόχων, τῶν οἰκογενειάρχων ἢ τῶν ὑπηρετριῶν.

Ἡ ἀγορὰ αὕτη εἶνε κρᾶμα τι πλατείας καὶ ἀγορᾶς, περιπάτου καὶ ἐμπορίου, τόπου δια-

σκεδάσεως καὶ τόπου συναλλαγῆς. Δὲν ἔχει ἀνάγκη ἐκεῖνος ἐκεῖ ὁ νεανίας νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀγορὰν, διότι ἄλλος φροντίζει δι' αὐτὸν, ἀλλ' ἔρχεται διότι θὰ ἴδῃ ἐκείνην, καὶ ἂν τὴν συναντήσῃ εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν ἀνθῶν, θὰ τῆ προσφέρῃ ἐν ἀνθος συνοδεύων αὐτὸ δι' ἐκφραστικῶν λογίων ἢ βλέμματος ἢ χειραψίας ἢ στεναγμοῦ! Ἄλλ' οὔτε ἡ ἄλλη ἐκείνη, ἡ κυλιούσα τὴν μεταξωτὴν ἐσθῆτά της ἀνὰ μέσον τῶν βουτύρων καὶ τῶν κρομμύων εἶχεν ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἀγορὰν, διότι ἡ παρακολουθοῦσα αὐτὴν ὑπηρετρία ἤρκει πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἦλθε διότι ὑπεσχέθη νὰ τὴν ἴδῃ ἐκεῖνος, ἡ διότι ἀρέσκειται νὰ θαυμάζεται. Καὶ οὕτως ἀκούει τις τὴν κυρίαν, ἐνῶ ἡ ὑπηρετρία ἐκλέγει γεώμηλα, ὀμιλοῦσαν περὶ τοῦ χθεσίου μελοδράματος ἢ περὶ νέου μικροῦ σκανδάλου μετὰ τινος πλουσίου Ἰουδαίου, οὔτινος οὔτε ἡ ἐντελής ἀγγλικὴ περιβολή, οὔτε τὸ ἐν τῇ κομμοδιόχῃ ῥόδον ἠδυνήθησαν νὰ καταστήσωσιν ἀφανῆς τὸ προδοτικὸν σχῆμα τῆς Ἰουδαϊκῆς ρινός του.

Τοιαύτας σκηναὶς συναντῶν ἀνὰ πᾶν βῆμα περιηρόμενη τὴν ἀγορὰν διηρημένην εἰς τμήματα, ἐν ἐκάστῳ τῶν ὁποίων οἱ πωληταὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους παρεταγμένοι ἐξαντλοῦσιν εὐγλωττίαν καὶ ἀφώνους προσκλήσεις πρὸς πώλησιν τοῦ ἐμπορεύματός των. Καὶ κατὰ μέρος ἀφίει τοὺς ἀγοραστὰς ἐσπούδαζον τοὺς πωλητὰς καὶ τὰς πωλητριάς, ἐδῶ μὲν θαυμάζων τὴν δρόσον τῶν παρειῶν τῆς χωρικῆς κορασίδος, ἣτις πωλεῖ τοὺς μελιτοπλακοῦντας (Honig-Kuchen) τοῦ χωρίου τῆς, ἐκεῖ δὲ διασκεδάζων μὲ τὴν ἀφέλειαν τῆς ἄλλης ἐκείνης γελοῦσης καὶ ἀνοικτόκαρδης, ἣτις μὲ προκαλεῖ ν' ἀγοράσῃ ὀλίγα ἄνθη διὰ τὴν ἀγαπημένην μου, καὶ ἀπωτέρω καταβάλλων ἀρρήτους προσπαθείας ὅπως ἐννοήσῃ τὴν διαλεκτὸν τῆς γραικίας τυροπώλιδος, ἣτις μετὰ τῶν προτερημάτων τοῦ τυροῦ τῆς εὕρισκε καὶ τὴν ἀνυπόφορον ὀσμὴν του, οὕσαν, κατὰ τὸ λέγειν αὐτῆς, τὸ κυριώτατον γινώρισμα τῆς καλῆς γεύσεως!

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ζαλισθεὶς ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ πλήθους καὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὁσμῶν, αἰτίνες ἀλληλοδιαδόχως προσέβαλλον τὴν ὀσφρησίν μου, ἀνεζήτησα μίαν τῶν ἐξόδων, καὶ ὅτε εὐρέθην ἐν τῇ ὁδῷ, παρετήρησα, ὅτι ἀπεκόμισα ἐκεῖνο ὅπερ ἀδύνατον εἶνε ν' ἀποφύγῃ ὁ ἐπισκέπτης τῆς στοᾶς, ὀσμὴν δηλαδὴ παράδοξον ἐνέχουσαν πᾶσαν τὴν κλίμακα τῶν ἀρωμάτων, ἀπὸ τοῦ τῶν ῥόδων μέχρι τοῦ τῶν κρομμύων, δι' ἧς ἡ ὑπὸ τὴν στοᾶν ἀτμοσφαῖρα εἶχε ποτίσει τοὺς πόρους τῶν ἐνδυμάτων μου!

Ἐν Βερολίνῳ.

[Ἐστία συνίτη].

P.

Η ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΟΔΩΝ

τῆς πόλεως Ἀθηνῶν.

Ἐν τῇ ἀναπτύξει ἦν ἔλαβεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ὑπερδιπλασιασθεῖσα κατ' ἔκτασιν ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν, φυσικὸν ἦν νὰ χαράσσωνται νέαι ὁδοὶ καθ' ἐκάστην, αἰτίνες μένουσαι ἀνώνυμοι ἀπετέλεσαν ἐν συνόλῳ τασούτων μέγαν ἀριθμὸν, ὥστε κατήνησαν αἱ ἀνώνυμοι ὁδοὶ νὰ υπερβαίνωσι κατὰ πολὺ τὰς ὀνομασμένας. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται δι' ἀριθμῶν, διότι ἐνῶ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἐν συνόλῳ ἀνέρχονται κατὰ προσέγγισιν εἰς 440 καὶ εἰς 23 πλατείας, ὀνόματα εἶχον μόνον 160 ὁδοὶ καὶ 12 πλατεῖαι. Ἐντεῦθεν τὸ ἔργον τῆς ὀνοματοθεσίας τῶν ὁδῶν ἦν λίαν δυσχερὲς, καὶ διὰ τοῦτο καίτοι ἐν τῷ παρελθόντι ἐγένοντο διαφοροὶ ἀπόπειραι πρὸς τοῦτο καὶ ἐπιτροπὴ ποιικίλαι συνέστησαν, ἡ ἐργασία δὲν ἤγετο εἰς πέρας πρὸς μεγάλην βλάβην τῶν συμφερόντων τῶν πολιτῶν, οἵτινες διὰ τῶν ἐπανειλημμένων «Ὁδὸς Ἀωνόμου», ὅπως κοινῶς ἐκκρακτριζοντο, ὑφίσταντο μυριστρόπως ζημίαις. Οὐχ ἥττον δὲ τῶν πολιτῶν ἐζημιούτο καὶ ἡ δημοσία καὶ ἡ δημοτικὴ ὑπηρεσία τῆς πόλεως.

Ἡ λύσις τοῦ ἐκκερνοῦς τούτου ζητήματος ὀφείλεται μετὰξὺ ἄλλων εἰς τὴν φιλεργίαν τοῦ νέου δημοτικοῦ ἡμῶν συμβουλίου, ὅπερ ἀνανεώσαν τὴν ἤδη ὑφισταμένην ἐπιτροπὴν καὶ καταρτίσαν αὐτὴν ἐκ τῶν καὶ ἤδη ὑπαρχόντων κκ. Ν. Γ. Πολίτου καὶ Δ. Α. Κορομηλᾶ καὶ τοῦ δημοτικοῦ συμβούλου κ. Μ. Π. Λάμπρου ἀπήτησε τὴν ταχεῖαν τοῦ ἔργου περάτωσιν.

Ἡ ἐκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς ἀνεγνώσθη ἐν τῇ προχθεσινῇ συνεδριάσει καὶ συνάμα ὁ κατάλογος τῶν νέων ὀνομάτων, ὅστις ἐγένετο ἐν ταῖς πλείστοις δεκτὸς ὡς ὑπεβλήθη, μετὰ τινῶν προσθηκῶν. Ἐς προέτειναν τινὲς τῶν δημοτικῶν συμβούλων ἡ ὁ κ. Δήμαρχος.

Ἀναφέρονται ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα τῶν νέων ὀνομάτων.

Καὶ ἐν πρώτοις αἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν Ἀνακτόρων καὶ εἰς τὴν πλατεῖαν αὐτῶν ἀγούσαι λεωφόροι ὀνομάσθησαν ἡ μὲν «Ὁθωνος» ἡ δὲ «Γεωργίου». Προτάσει δὲ τοῦ κ. Δημάρχου καὶ πρὸς ἀναπόδοσιν φιλοφρονήσεως τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου Μασσαλίας ἡ πρὸς τὴν Γαλλικὴν Σχολὴν ἄγουσα ὀνομάσθη ὁδὸς «Μασσαλίας».

Ἀπερρίθη ἡ πρότασις τοῦ νὰ μετονομασθῶσι τινες τῶν ὑφισταμένων ὁδῶν πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, ἐγένετο δὲ δεκτὸν μόνον ὅπως ὀνομασθῶσι διὰ νέων ὀνομάτων αἱ παρεκτάσεις μακρῶν ὁδῶν διασχιζομένων ὑπὸ πλατειῶν ἢ αἱ καμπαὶ τοιοῦτων. Οὕτως ἡ παρεκτάσις τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς ὀνομάσθη «Ὁδὸς τῆς Γ' Σεπτεμβρίου».

Τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ ὀνόματα ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μαχῶν διασῆμων ἐτέθησαν εἰς διαφόρους ὁδοὺς. Ὀνομάσθησαν οὕτως ὁδὸς Κανάρη, Ὑψηλάντου, Τομπάζη, Ζαήμεν, Μαυροκορδάτου, Τρικούπη, Δεληγιάννη, Πετμεζῆ, Σαχτούρη, Μυρομιχάλη, Βαλτετσίου, Ἐρεσοῦ, Χίου, Καματεροῦ, Ναυαροῦ κτλ. Δὲν ἐλησημονήθησαν οἱ ἀείμνηστοὶ ἱδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ οὕτω μίαν μὲν πλατεῖαν ὀνομάσθη πλατεῖα «Φιλικῆς Ἐταιρίας», πολλὰ δὲ ἀνώνυμοι ἔλαβον τὰ ὀνόματα τῶν πρώτων φιλικῶν Σκουφᾶ, Τσακάλωφ, Ἀναγνωστοπούλου, Κουμπάρη κτλ.

Ἡ νεωτέρα ἡμῶν φιλολογία παρέσχεν ὀνόματα εἰς ὀλόκληρον τὸ ὄπισθεν τοῦ Πανεπιστημίου τμήμα. Καὶ ὁ Κορνάρος, καὶ ὁ Σούτσος, καὶ ὁ Ζαλοκώστας, καὶ ὁ Βαλαωρίτης, καὶ ὁ Γαλανός, καὶ ὁ Σουρμελῆς παρέσχον ὀνόματα εἰς ὁδοὺς. Ἐκ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος ὀνομάσθη ὀλόκληρον ἄλλο τμήμα. Οὕτω καὶ ὁδὸν Γλάδστανος, καὶ ὁδὸν Γκυίλφορδ, καὶ ὁδὸν Βερανζέρου, καὶ ὁδὸν Οὐγῶ, καὶ ὁδὸν Διδότου, καὶ ὁδὸν Γαμβέττα, καὶ ὁδὸν Λενορμάν ὀνόμασε τὸ δημοτικὸν συμβούλιον, ἐνῶ συγχρόνως ἐβάπτιζε τρεῖς συνεχεῖς ὁδοὺς διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν τριῶν ἐν Ναυαροῖφ ναυάρχων, Κοδριγκτώνας, Χαΐδεκ καὶ Δερινύ.

Αἱ ἀθηναϊκαὶ οἰκογένειαι δὲν ἐλησημονήθησαν καὶ πολλὰ ὁδοὶ τῆς παλαιᾶς κυρίως πόλεως ὀνομάσθησαν διὰ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων.

Ἄλλὰ πλὴν τούτων, τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὰς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικὰς ἀναμνήσεις τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως. Οὕτω δ' ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς συνεπλήρου προτάσει τῆς ἐπιτροπῆς τὰς ἀρχαίας ὀνομασίας τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, προσέθεσεν ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν ὁδοῦς Ἀκομινάτου, Χαλκοκονδύλη, Θεοφανοῦς, Ἀθηναΐδος, Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, Ἡρακλείου, Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Ἐκ δὲ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων δὲν ἐλησημονήθη οὔτε ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, οὐδ' ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς, οὐδ' ἡ σύζυγός του Ῥηγίλλη.

Οἱ δ' ἐξέχοντες τῶν ἀποθανόντων πολιτευτῶν παρέσχον ὁμοίως ὀνόματα ὁδῶν καὶ οὕτω θὰ ἔχωμεν καὶ ὁδοὺς Κουμουνοῦρου, Δεληγεώργη καὶ Βούλγαρη.

Τοιοῦτον ἐν συνόψει τὸ ἔργον τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, περὶ οὗ ἀπεφασίσθη, ἵνα ἐκτυπωθῇ ἐν ἰδίῳ τεύχει μετ' ἐπεξηγήσεως ἱστορικῆς τῶν κυριωτέρων ὀνομάτων καὶ μετὰ τοπογραφικοῦ χάρτου τῶν Ἀθηνῶν φέροντος τὰ ὀνόματα πάντα!

1. «Ἡρακλείου».

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἡ δύναμις τῆς ἐξέως:

Μετὰ μακρὸν χωρισμὸν δύο φίλοι συναντῶνται πάλιν, καὶ μετὰ τὰς συνήθεις ἐρωτήσεις ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον:

- Καὶ ἡ μητέρα σου τί κάμνει; καλὰ;
- Πολὺ καλὰ, εὐχαριστῶ.
- Θὰ εἶνε πολὺ γραῖα βέβαια. Ζῆ;
- Ὅχι, ἀπέθανε!
- !!!

* *

Μαθητὴς φέρεται ἐνώπιον τοῦ διδασκάλου, διότι ἐφωράθη κλέπτων πρῆγμα τι.

Ὁ διδάσκαλος ἀσπληρῶς. — Δὲν 'ξεύρεις, παιδί μου, ὅτι ἡ κλοπὴ εἶνε κακίστος πρῆγμα; Ἐὰν κανεῖς σοῦ ἐκλεπτεν ἐσένα τὸ καπέλλο σου, τί θὰ ἔλεγες; (Σιωπὴ). Λέγε τί θὰ ἐκλεπτεν ἐὰν σοῦ ἐκλεπτε κανεῖς τὸ καπέλλο σου;

Ὁ μαθητὴς κλαίωρ. — Θὰ ἔλεγα τοῦ πατέρα μου νὰ μ' ἀγοράσῃ ἓνα ἄλλο καπέλλο!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ἡ συκοφαντία ὁμοιάζει πρὸς τὸ κίβδηλον νόμισμα, τὸ ὁποῖον δὲν τολμᾷ μὲν τις νὰ ἐκδώσῃ ὁ ἴδιος, ἀλλ' ὅταν περιέλθῃ εἰς χεῖράς του τὸ θέτει εἰς κυκλοφορίαν ἀσυστόλως.

Τοῦ γήρατος αἱ συμβουλὴι φωτίζουσιν, ἀλλὰ δὲν θερμαίνουσιν, ὡς ὁ ἥλιος τὸν χειμῶνα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οἱ κατὰ τὸ 1883 εἰς τὰς Ἠνωμένους Πολιτείας ἀφικόμενοι μετανάσται συνεποσώθησαν εἰς 558,000, ἧτοι ὑπῆρξαν κατὰ 154,000 ὀλιγώτεροι τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος καταπλευσάντων. Ἐκ τῶν μεταναστῶν τούτων οἱ πλεῖστοι σχετικῶς ἦσαν Γερμανοί, ἀριθμούμενοι εἰς 180,000. Τὸ ὄγδοον περίπου τοῦ ἔλου ἀριθμοῦ, 65,000, ἦσαν Ἴρλανδοί, 100,000 ἦσαν ἐξ Ἀγγλίας, Σκωτίας καὶ Οὐαλλίας, 50,000 ἐκ Σουηδίας καὶ Νορβηγίας. Ἐκ τῶν ἀφικουμένων, 1700 περίπου, ἐν οἷς 500 Ἴρλανδοί, ἐστάλησαν ὀπίσω.

Ὅτε ἡ ἤδη μεγάλη τῶν Ἀμερικανῶν Συμπολιτεία διεκδικούσα τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἐρριψε τὸν περὶ τῶν ὄλων κύβον ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἀγγλων πολέμῳ, ἐστάλη πρεσβευτὴς τῆς Ἀ-

μερικῆς εἰς Γαλλίαν ὁ μέγας ἀληθῶς πολίτης Φραγκλῖνος. Μεταβὰς οὗτος εἰς Παρισίους ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ', ὅπως συνολογήσῃ συμμάχϊαν μετὰ τῆς Γαλλίας, ἐνεφανίσθη οὐ μόνον οὐδὲν παράσημον φέρων, ἀλλὰ καὶ πάντῃ πενιχρῶς ἐσταλμένος ἐρωτηθεὶς δὲ διὰ τὸ λιτὸν τοῦ ἱματισμοῦ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν βασιλέα ἐκθάμβων γενομένων ἐπὶ τῷ παροδόξῳ τοῦ πράγματος, ἀπεκρίνατο ὡς ἐξῆς: «Ἡ πατρίς μου εἶνε ἐνδής, μάχεται δὲ πρὸς δύναμιν πλουσιωτάτην καὶ κραταιάν ὅθεν ἀνάγκη οικονομίας καὶ λιτότητος, οὐχὶ δὲ ἐπιδείξεων».

Αἱ διάφοροι βιομηχανίαι, αἵτινες ὑπῆρχον ἐν Παναμᾷ εἰς τὴν περιφέρειαν ἐνθα ὀρύσσεται ἡ διώρυξ, ἔλαβον ἤδη μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἀφ' οὗτου ἤρξατο ἡ ἐκτέλεσις τοῦ γιγαντείου ἔργου τοῦ Λεσσέφ. Μία τοιαύτη βιομηχανία εἶνε καὶ ἡ ἀλιεΐα τῶν μαργαριτοφόρων ὀστράκων, ἧτις ἐκτοτε ἰδιαζόντως ἀνεπτύχθη, ὡς μαρτυροῦσι τὰ λαμπρὰ εὐρήματα τῶν τελευταίων ἡμερῶν, ὧν δείγματα ἐκτίθενται ἐν Λονδίῳ, ἐν ταῖς παραθύροις τοῦ καταστήματος τοῦ μεγάλου ἀδαμαντοπώλου Bensen. Θυμαζέται ἰδίως εἰς ἐξαισίως μαργαρίτης τελείου σχήματος, βάρους ἔχων περὶ τὰ 10 γραμμάρια, ἐν δικταίως ὀνόμασιν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Λεσσέφ, εἰς ἐν βεβαίως ὀφείλει τὴν τύχην τοῦ νὰ ἀνασυρθῇ ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ Ὁκεανοῦ. Ὁ μαργαρίτης οὗτος εἶνε ὁ φραιότερος ἐξ ὅσων ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, καὶ δύναται νὰ καταλεχθῇ μετὰ τῶν περιφημοτέρων τοιαύτων.

Ὁ νῦν Σουλτάνος τῆς Τουρκίας εἶνε θερμὸς ἐραστὴς τῆς μουσικῆς, ἰδίως δὲ τῆς Ἑυρωπαϊκῆς. Ὁσάκις περιώνυμὸς τις αἰοιδὸς ἢ μουσουργὸς ἀφικνεῖται εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσκαλεῖ αὐτὸν εἰς τ' ἀνάκτορα. Οὕτω πρό τινας μετὰ συναυλίαν τελεσθεῖσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Χάσκιοῦ, ὁ Σουλτάνος ἀπένευμε παράσημα εἰς δύο κυρίας εἰς ἐνδείξιν τῶν εὐχαριστιῶν του ἐπὶ τῇ συμμετογῇ αὐτῶν ἐν τῇ συναυλίᾳ.

Ὁ Σουλτάνος ἐξακολουθεῖ εἰσέτι ἐκγυμναζόμενος εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον. Ἴδιον πρὸς τοῦτο διδάσκαλον ἔχων, ἡ δὲ αὐτοκρατορικὴ μουσικὴ εἶνε ἤδη γνωστὴ ὡς μουσουργοῦσα ἀκριβέστατα ἐκλεκτότατα μουσικὰ τεμάχια. Ἐκάστην παρασκευὴν, ὅτε ὁ Σουλτάνος μεταβαίνει πρὸς προσκύνησιν εἰς τὸ Τέμενος, ἡ μουσικὴ αὐτὴ κατὰ τὴν διαβάσιν παίζει τεμάχια μελοδραμάτων.